

Hayalet Gemi

Sayı: 8 Mayıs 1993

10.000 TL.

*Başka bir dünya olduğuna yemin
edebileceğiniz o açık denizlerin gecesinden
çıkıp gelen hayalet geminin sisli şehir
caddelerinde, köy mezarlıklarının tarlalarla
kesiştği boşluklarda, çocuk parklarında ve
kurgusu boşalmış luna-parklarda, sandalyeleri
ters çevrilmiş meyhanelerde, okuyucuları
çoktan yokolmuş kütüphanelerin ıssız
koridorlarında gezindiğini mutlaka birileri
fısıldamıştır kulağınıza. Hatta geceleyin
birdenbire havlayan köpeklerin neden
ürktüklerini o zaman hissetmişsinizdir.
Ya da tüm bunlar uyku ile uyanıklık arasında
yaşanan türden bir hayal...*

seyir defteri

O'na lanetli kaderini bildiren kâhinler bizim sıradan hayatlarımıza hiç bir zaman girmeyecek. Biz sayıların, yıldızların, harflerin arasında arayacağız, geleceğin kara kapısının anahtarını...

içindekiler

uçan hollandali

KORKUYORUMLALI

murat gülsoy

6

Sonra yine o düşünme saatlerinde "gelecek" kelimesini düşünüyorum. Harflerini, hecelerini, taşıdığı veya taşıyabileceği anlamları düşünüyorum. Aslında iyi bir hattat olabilmek çok isterdim.

hayalperdesi

HAYALİ TANRILAR YARATAN BİR
BÜYÜ

sedef erkman

10

Kendi geleceğine hakim olamamanın rahatsızlığı, sinema salonlarında, o filmler üstünde kurabildiği tartışmasız iktidarında huzur bulur; o iktidar insanı, kendisinininki olmasa bile hayali bir dünyanın geleceğini görebilme üstünlüğüyle iki saat için bile olsa Tanrı mertebesine ulaştırır.

karşı tepeler

GELECEK KAYGISI

pınar türen

12

Aynı şekilde geleceğini de bilememenin ve asla da bilemeyecek olmanın verdiği dayanılmaz ızdırabı hafifletmeye çalışmanın yolunu kehanetlerde, astrolojide hatta pozitif bilimlerde arayan insanı bu saplantılarından kurtulabilmesi mümkün mü?

med—cezir

BİLİMİN GELECEĞİ

nejat aksoy

15

Gelecekte bilimin ne gibi kuramlar geliştireceğini, hangi kuramların geçerliliğini yitireceğini yani nelen bileceğimizi tahmin etmek olanaksız.

başka bir dünya

ŞİMDİKİ ZAMANI YAKALAYAN YOLCU

kaan yazıcıoğlu

18

Bu yüzden sinema biraz gariptir diyebilirim, evrenin sonsuzlukla ilgili şakalarını sinsice içinde bulundurur, günlük hayatın görüntülerini zamanın baskısı altına iter, seyirci de bütün bunları toplumsal bir anlaşma ve bireysel bir şartlanma ile kabul eder.

yanlış pusula

YAŞAM TÜKETMEKTİR...
TÜKENMEKTİR.

murat erkman

20

Gelecek nesillere bırakacağımız miras ne olacak? Yıkık bir dünya, tükenen doğal kaynaklar, yüzyıllardır gelişme göstermeyen bir sosyal yapı falan... Geçmişin mirasını koruma ve geleceğe aktarma paniği...

şeytanminaresi

BİR ÖLÜM BİÇİMİ OLARAK AN'I
ATLAMAK

zarife biliz

23

Geçmiş ve gelecek deforme edilmiş bilinç biçimleridir. Bizden bağımsız olarak yaşayan tek şeyse 'an'dır. Yaşam 'an'ın içinden doğar, biçimlenir.

kutupyıldızı

HEP BİR BAŞKASININ ADIYLA
ÇAĞRILIYORUZ

selçuk akman

24

*Pusulamı yormuşlar
kuzeyi göstermiyor yelkovan
oysa sokakları Urkütmezdi
uslanmaz bir kediymi bu şehir*

deja vu

YILAN TANRIÇANIN YABANIL-GELİNİ

sadık türksavas

27

*- Peki,... Çarmıha gerilmiş aklım, Yüce-Dağ'ın
sürgününden nasıl kurtulacak?... Ey Ana.*

in vacua

MEDYA LABORATUVARI

adnan kurt

29

*"aslında pek de bir numaralan yok. Yedi yıldır
yaptıklarına bak: henüz bir tek kullanılan ürünleri bile
olmamış"
"Sen olsan ne söyledin Medya Lab. hakkında?"
Bilgisayarın önünde geriye doğru kaydıldı, "Ne
bileyim, bir laboratuvar iste, güzel bir laboratuvar.
Eğlenceli..." ve hülyalara daldı.*

kayıp hazine

GELECEĞİN MİMARLARI OLARAK
KOLONİZATÖR Dervişler

ergun kocabıyık

35

*Bu dervişler Türk ve islam dünyasının her tarafında
şubeleri olan örgütlü tarikatlara bağlıydılar ve
Osmanlılar büyük bir imparatorluk kurmada bu
güçlerden yararlanmışlardı*

ezberimdekiler

BİR FETİH PROBLEMİ

oya demir

40

*Profesör günaha aşına değildi ve günahın bir koşul ya da
ceza oluşu arasında gidip geldiği dalaş...*

atlıkarınca

RÜYALARDA BİR KUŞ GİBİ
UÇAMAMAK

derya erkenci

42

*...arsa boşluklarında ve falanca amcanın
bahçelerinde, top oyunlarının şeytani
çekiciliği, ilk cigaraların varoluşa sinen
'koku ve bitişik ya da alt komşu kızlarını
sıkıştıran parmak ritimleriyle sürer...*

KORKUYORUM LALI

murat gülsoy

Durup düşünme veya gözden geçirme saatlerinde geleceği düşünmemek mümkün mü? *Geçmiş* denilen kişinin o yaşantı koleksiyonu veya dağarcığı ne kadar belirleyici olsa da, zgr irade, o küçücük irade bu saatlerde gelecek denilen o karanlık gecede olası yollar yaratmaya uğraşmaz mı?

insan aklının çalışma ilkelerini çözmeye çalışanlar ve bilgisayarlar yardımıyla tekrar yaratmaya uğraşanlar, bir ara satranç oynayan ve hatta insanı yenen bir bilgisayar tasarlandığında insan aklının tüm sırlarına vakıf olunacağını sanmışlardı. Oysa ne büyük yanılęı olduğunu ustaları yenen bilgisayarlar yapıldığında anladı herkes... Ben, 64 kare üstünde gelecekte geçeceğim kapıların hesabını yapma alıştırmalarıyla oyalanmak yerine, kuş kadar aklıyla şarkı söyleyip, hznleniyor taklidi yapan robotumla gezintiye çıkmayı tercih edeceğim galiba.

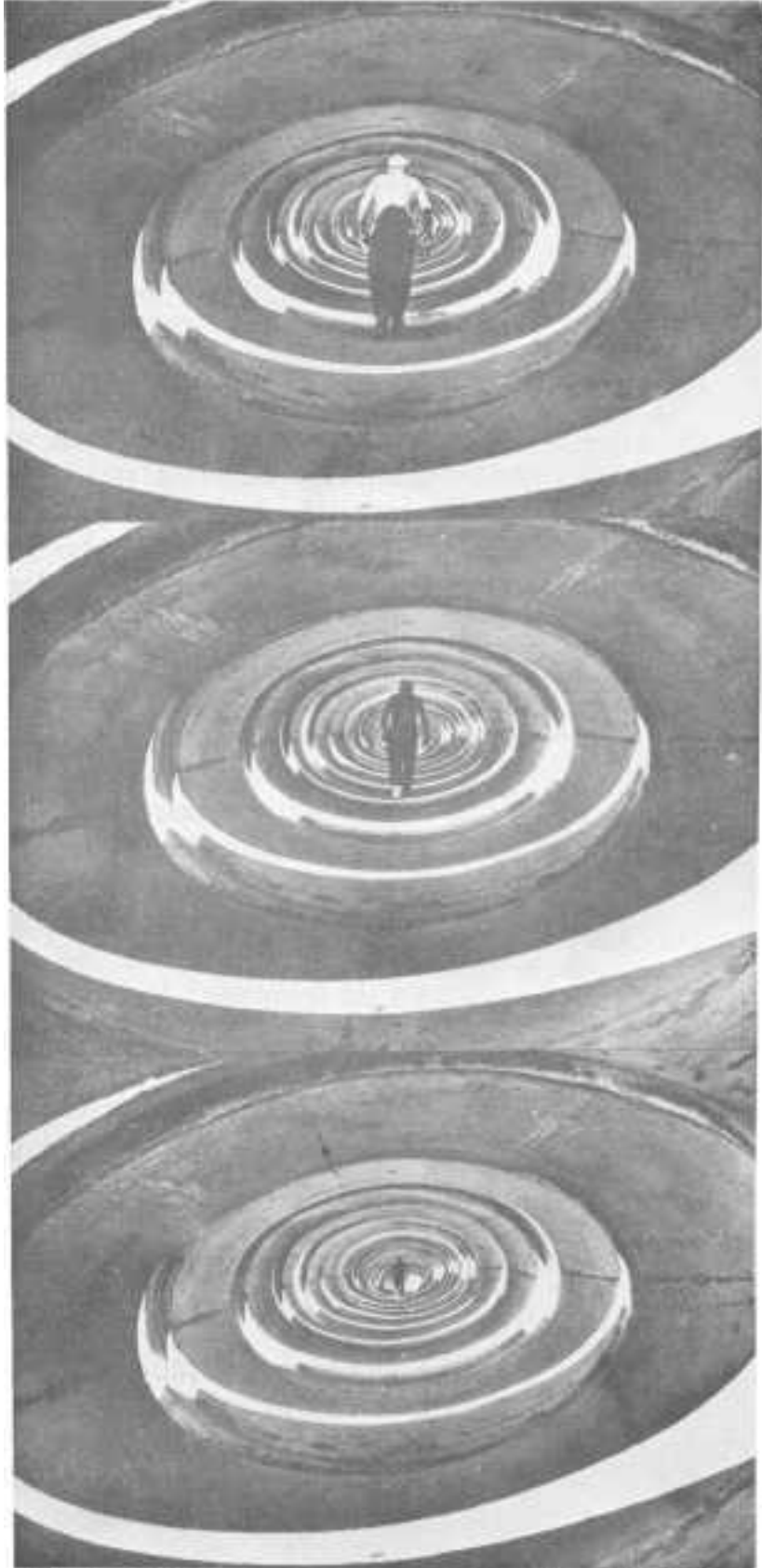
Satranç oyuncusunun titizliği ile de düşünsem ya da bir koordinat sisteminde zarif bir parabol olarak çizmeye de çalışsam *gelecek günler*, kapıma geldiklerinde hep şaşırdım. Daha da şaşıracağım galiba.

Yapılan her yeni hamlenin yarattığı seçenekler ve her seçeneğin ardında üreyen yeni seçenekler. Düşünsene bir kapının değil bin kapının nndesin Lali, hangisini açsan ardında bir o kadar daha çıkacak karşına. Ve bir o kadar daha. Ve belki de son siyah kapıya hiç varmamak için odandan ıkmmak isteyeceksin. Kulaklarını tıkayacaksın ya da ne bileyim soyut miller çekeceksin gözlerine. Söyle **Lali** ne yapacaksın?

Lali, benim hayatım dediğim o karanlık denizin kıyısında, kedi adımlarıyla gezinen kapkara panterin adı. Ben dediğim kişi ise bu masal yaratığının peşinde, O'nun açtığı kapıların eşiğinde gezinen birisi. Sadece ve sadece birisi. Sınırları kalemin ucuyla

Lali, ne yazıkki bir zamanların Ldi Bene. 'si (Bh, Demokrat) değil Neredeyse onun tam addı. O ne kadar uucuvene kadaryrek hafifletici bir dşe, benimkisi o derece ürkütücü. Fakat yine de yüreğimizin bir köşesi hep Lali Berte'yeait

*Yapılan her yeni hamlenin
yarattığı seçenekler
ve
her seeneğın ardında
üreyen yeni seçenekler.
Düşünsene
bir kapının değıl
bin kapının önündesin Lali,
hangisini açsan ardında
bir o kadar daha
ıkacak karşına.
Ve bir o kadar daha.*

hemencecik çiziliverecek bir kişilik.

Ve içinde hiç durmayacakmış gibi tıklar tıklar çalışan, saydığı zamandan ürken bir **saat** var. Tik takları duyuyor musun Lali?

Hani duymuşsunuzdur, insanın içinde bir saat olduğundan sözedeler. Her ne kadar cerrahlar hiçbir ameliyat sırasında ne bir zemberiğine ne akrebine ne yelkovanına rastlamış olmasa da sabahları bizi uyandıranan o saat olduğu söylenir. Belki de o saatin tiktaklarıdır duyduğum. Belki de sadece geveze bir kalp.

Korkuyorum.

Herkes gibi, herkes kadar, belki biraz daha fazla. Açılan kapılardan geriye dönmek mümkün değil. Üstelik bulmak ya da ele geçirmek de hayal. Sadece yolunu -ki nedir yol, varılacak yer o kara kapıysa- kaybetmiş bir saf **yolcu** olarak, karanlıkta açılan kapıların birinden diğerine geçerken ne hissedebilir kişi?

Yolculuk -kimbilir, hangi bilemediğimiz etimolojik bağlantı nedeniyle- her zaman mistik ve romantik bir şeyler taşıyor. Basit bir yer değiştirmenin ötesinde, yolun başında ve sonunda iki ayrı varlığı birleştiren bir anlam taşıyor sanki Çünkü yolcu, yani yer değiştiren, yol boyunca kendisi de değişiyor olduğundan yolun sonunda kendini başka biri olarak buluyor. Bir tanrıya dönüşmek mümkün olduğu gibi, istenmeyen bir şey dönüşmek de ihtimal dahilinde.

Düşünsene, her eşikte yaşanan orada kalmıyor mu? Sevinç, hüznün gibi hayatımızın yapıtaşları o kapıların sırtına kazınmış kelimeler değil mi?

Neyi taşıyoruz yanımızda Lali?

Ya da içimizde? Veya ellerimizde? Ya da gözlerimizde? Soruyorum, araştırıyorum saklayabileceğimiz nerelerimiz varsa oralarımızı. Yok, gözlerimiz sadece kapı sırtlarına kazınmış o muğlak kelimelerde... sevinç, hüznün, acı, falan filan. Ellerimiz kapıların soğukluğunu okşuyor yalnızca. İçimiz dediğimiz yer ise ne karanlık bir gece Lali!

Sonra yine o düşünme saatlerinde "gelecek" kelimesini düşünüyorum. Harflerini, hecelerini, taşıdığı veya taşıyabileceği anlamları düşünüyorum. Aslında iyi bir hattat olabilmek çok isterdim. Kelimeyi eğip

bükerek harfleri hiç değiştirmeksizin
"Kelime için, işiten **kelimeyi değiştirebilmeyi...** sonunu
kimsenin nefs'inde bir iz bilmeme rağmen kapıları heyecanla
(eser) vardır. Bu sebeble, açabilmeyi isterdim Lali. Açtığın yaralan
arap lisanında **kelime** sarabilmeyi..Fakat ne zaman ufak bir
ismini almıştır ki bu, sarabilmeyi..Fakat ne zaman ufak bir
yaralamak demek olan kıpırdanma -güzel bir heyecan!- olsa
kalem mastarından içkaranlığında, yanlışı bir kapıyı açmış
türemiştir." diyor İbn oluyorsun. Ve o zaman sorular yankılanıyor
Arabî. Yani yaralanmış ruhsuz gövde min içkaranlığında:
olanın bedeninde bir iz.

Deccal mi gelecek?

Ya da beklenmedik bir kapıdan
giriveriyoruz, sanki yanyana; ve sevinçli
deniz kızları uğulduyor sarp gövde içimde:

Mesih mi gelecek?

Ya da en fena kapıları açıyorsun birbiri
ardına; beri daha birinden girmeden ikinci,
üçüncü ve belki de sonuncuyu açıyorsun;
işte o zaman o pis fısıltı içimde:

Korku mu gelecek?

Gerçekten *korku mudur gelecek* Lali.
Sadece, salt, çıplak, bedensiz, kelimesiz,
bağlantısız bir korku.

Evet Lali, işte korkuyu yenmek için şimdi
büyüyle uğraşıyorum gizlice. Gizlice
yazıyorum Lali. Gizlice.

Yazı en korkunç büyü değil
mi! iki boyutlu bir
dünyayı, korkunç
boyutlarıyla tanımlı zihin
dünyalarına açan acayip bir
kapı...

Ne dersin, düzelecek mi herşey?

Deccal'i tanımak ne kadar
kolaydır. Tek gözü bir
üzüm tanesi gibi yüzünün
orta yerinde sallanır ve hatta
ahında kâfir yazar. Oysa
küçük ve zavallı
hayatlarımızı felaketten
felakete iten sayısız
'leccaller... O kadar çoklar
ki, gerçek kurtarıcı
nesihleri bile hep gözden
kaçırıyoruz.

O tarihlerde gecelen
uyuyamazdım. Işık söner
sönmez adını sanını
bilmediğim canavarlar
çocuk gözlerimde
canlanırdı. Babam, ben
uyuyana dek otururdu
başucumda. Ve bir gün,
dedem bir muska yazdırttı
bana. Çocuk korkularını iyi
eden. Bugüne dek herşey
düzeldi sanmıştım.

HAYALİ TANRILAR YARATAN BİR BÜYÜ

sedef erkman

Geniş kitlelere hitap eden ve onların büyük ilgisini çekmeyi başarabilen tek sanat dalı sinema olsa gerek. Elbette her sanat gibi, sinemanın da kendi içinde farklı alanları var, burada bizim kastedtiğimiz popüler sinema veya Amerikan Sineması diye adlandırılan tür, kısaca tipik Hollywood filmleri... Büyük halk kitlelerine seslenen, büyük halk kitlelerini çekmek amacıyla yapılan ve artık işin geldiği noktanın sanat sayılıp sayılamayacağı bir soru işareti oluştururken, giderek sinema "endüstrisi" olarak tanımlanan sinema. Kendi içinde örgütlenmiş, kırılan kolun yen içinde kaldığı, Oscar ödülleri mekanizmasıyla kendi reklamını yapma ve satışının bir o kadar daha artırma akıllığı gösterdiği için takdire şayan bir endüstri. Endüstri olmanın, şirket olmanın, kâr-zarar hesapları yapmanın tüm özelliklerini taşıyan, bir yandan sanat yapma bir yandan şirket olma gibi iki çelişkili durumu bünyesinde aynı anda barındıran, kendine özgü bir dünya.

Durum böyle olunca, sadece Amerikan seyircisiyle sınırlı kalmayıp dünyanın hemen hemen her yanındaki benzer düzeydeki seyirciye hitap etmesi gereken bu sinemanın bazı kuralları da kendiliğinden oluşuyor. Sıradan izleyiciyi sinemaya çekecek altın kurallardan beri elbette *star* sistemi. O bir yana filmin belirli bir ritmi olacak, onun altına hiç bir zaman düşmeyecek; meşhur *90 saniye kuralı* mutlaka işlemeli. Ama en önemlisi, hikâye. Sinema en saf anlamıyla hikâyedir denebilir ve bu insanları sinemaya çekebilmenin sırrı, hikâyenin içinde saklıdır. Hollywood filmleri her hikâyeyi anlatamaz, olaylar her şekilde gelişemez ve hikâye her şekilde bitemez. Çünkü söz konusu seyirci, sıradan insandır, belirli ahlâk kuralları olan, belirli şekilde yaşayan kişilerdir ve Amerikan sineması kendi beyaz orta sınıf insanının değerlerini sanki evrensel

değeriymiş gibi dünyaya sunma ve hatta kabul ettirebilme becerisine sahiptir. Böylece, yanlış kadınlara kapılan kocalar mutlaka evlerine dönerler, aşıklar türlü engelleri atlatıp yıllar sonra da olsa kavuşurlar, dedektif avukat kadına mutlaka aşık olur ve onu elde eder, kötü adam en acımasız şekilde de olsa mutlaka cezasını bulur ve bu onun film boyunca yaptığı kötülük miktarıyla doğru orantılıdır. Kız güzelse mutlaka iyi kızdır ama aynı zamanda erotik bir görüntüsü varsa erkeğin başına iş açacaktır. Karı-koca, bahçe içindeki güzel evleri, kutsal yuvalarını ve sevimli çocuklarını kötülöklere karşı korumak için çırpınacaklardır. Aynı şekilde kahramanlar kimbilir kaç kez ölümün eşiğine gelirler, türlü tehlikeler atlatırlar. Ama asla ölmezler. Hollywood bize güzel yıldızın veya yakışıklı jönlün kanları içindeki cesedini asla göstermez. Öte yandan beyazların bazen çok aleni hale gelen üstünlükleri söz konusudur; beyaz adamın aşık olduğu kıızılderili kız aslında kıızılderililer tarafından büyütölmüş bir beyazdır. Aynı durum kabilenin en yakışıklı ve çekici erkeği için de geçerlidir; vs.

Dolayısıyla film boyunca anormal denebilecek hiçbirşey olmasına izin yoktur, sürprizler bile belli bir şekilde şaşırtır insanı ama asla o sahte gerçekliğin bozmaz, dehşete düşürmez. Film kişisi, daha başından sunulduğu biçimde kurar geleceğini, istisna olarak kötü bir karakterin cezasız kalacağı dahi filmin başında bize hissettirilir, olumsuz karakter seyirciye belli açılardan olumlu olarak gösterilir, dolayısıyla zaten film boyunca seyirci onun ölümüne dair hisler geliştirmez.

Durum böyleyken, yani zaten her şey seyircinin beklentilerine göre programlanmış ve onun isteklerini karşılamaya yönelikken neden kitleler sinema salonlarını doldurur ve sonunu zaten

Greta Garbo ve Fredric Marc, 1935

bildikleri hikâyeleri her defasında büyük bir zevk ve hayranlıkla seyredeler? Belki de kendi hayatını, kendi geleceğini tahinin edemeyen, önünde uzanan sonu belirsiz karanlığa hükmedemeyen ve geleceğinin ağırlığı altında bugününü yaşayan insan, beyaz perdede şahit olduğu yaşantıları bilmenin, kahramanların türlü geleceklerini tahmin etmenin, onlara vakıf olmanın, o gelecekleri ellerinde tutmanın üstünlüğünü yaşamaktan haz alır. Kendi geleceğine hakim olamamanın rahatsızlığı, sinema salonlarında, o filmler üstünde kurabildiği tartışmasız iktidarında huzur bulur; o iktidar insanı, kendisinininki olmasa bile hayali

bir dünyanın geleceğini görebilme üstünlüğüyle iki saat için bile olsa Tanrı mertebesine ulaştırır. Belki de Hollywood filmlerinin büyüsünün bütün gizi burada yatar. Milyonlarca insanı, temelde son derece sıradan hikâyeleri seyretmeye çeken büyü bundan ibarettir. Perdede yaratılan hayali kahramanlarla sınırlı kalmayan ve aynı anda karanlık koltuklarında oturanlar arasından hayali Tanrılar yaratan bir büyü. Sinemadan çıkıp da gerçeğin acımtrak tadı ağızlarına dönünceye kadar yaşayabilecekleri bir güzel düş...

GELECEK KAYGISI

pınar türen

Bir takım kültür cahilleri yakın zamana kadar astrolojinin geçmişte kalan gülünç bir şey olduğuna inanıyorlardı. Ancak bugün, toplumun derininden yükselerek geliyor ve üç yüzyıl önce kovulduğu üniversitenin kapısını çalıyor...

Bundan haberdar olmayan ve benim olayları abarttığımı düşünen okurlarım için şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Astrolojinin altın çağı, ortaçağın karanlıkları değil, en saygın gazetelerin bile tereddüt etmeksizin burçfalı yayınladıkları günümüz dünyasıdır. Köksüz akılcılar, 1723 yılında Bay Bilmemne'nin çocuğu için hazırladığı horoskopu gülerek okusalar da şunu gözden geçiriyorlar: Bugün horoskop neredeyse insanların kartvizitlerinde bir satır olmayı başardı.
C.G. Jung, 1931

Watson "Bana bir çocuk verin her ne istiyorsanız yapayım" diyor. İsterseniz hırsız isterseniz diplomat ya da sıradan biri. Watson için geleceği belirleyebilmek işte bu kadar basit. İnsan doğanın sıradan bir parçasıdır tıpkı bir saat gibi mekanik kanunlarına göre işler ve en önemlisi de her sonucun bir sebebi vardır. İşte en uçlarda bir *determinist* olan Watson da "Eğer sebebini bilirim sonucunu da önceden görebilirim" diyor. Watson'ın insanı makineden farksız kılarak, "ben geleceği bilebilirim, hatta yön verebilirim" diyerek tanrılığa soyunması, zamanında pek hoş karşılanmamakla birlikte insanların geleceği gözetim altında tutabilme saplantıları sonuçta Watson gibi *deterministlerin* çoğalmasını sağlamış.

En ilkel çağlardan beri insanın beynini bir kurt gibi kemiren geleceğe ilişkin merak asırlar-boyu toplumları arka planda da olsa kahinlerin yönetmesine neden olmuştur. Her nerenin hükümdarı olursa olsun her başarılı hükümdarın

ardında mutlaka müthiş bir kahin vardır. Elbette günümüz toplumlarında artık büyücü kahinlere pek rağbet edilmiyor. Onların yerini özellikle son zamanlarda piyasa araştırma şirketleri aldı. Geleceğe yön vermek gibi istekleri olan insanlara bugünün ayrıntılı raporunu hazırlayan bu şirketler modern birer kahin gibi çalışmaktalar. Bu arada sıradan vatandaşın "yarınını bugünden bilebilmesi için" hani harıl çalışan cadı kılıklı astrologlar da ileri düzeyde telekomünikasyon sayesinde topluma hizmet veriyorlar.

Bir çok kurama göre insanın gelecek endişesinin geleceğini oluşturmaya da ayrıca bir gariplikti. Bu konuyla ilgili söylenebilecek herşeyin özeti belki de bir cümle olabilir: İnsanın yaşamını sürdürebilmesi, gelecekteki sonuçlarını düşünerek geçmiş deneyimlerinin ışığı altında bugün hareket edebilme yeteneğine dayanır. Nedir gelecek; bir dakika sonrası mı ya da bir asır sonrası mı?

Aslında ne kadar basit; şu anda davranıyoruz ama geçmişteki deneyimlerimizin etkisindeyiz ve bunları şu anın üstünden geleceğe aktararak kendimize en fazla yaran sağlayabiliyoruz çünkü akıllıyız. Bu kuram her ne kadar *deterministleri*, *anti deterministleri*, geçmişe önem verenlerle gelecek merkezli olanları bir potada eritmeye çalışsa da eminim buna karşı çıkanlar çok olacaktır. Örneğin 40'lı yıllarda insanlara özgürlük verin diye ortaya çıkan ve geçmiş yadsıyarak sadece *burada ve şimdi* ile ilgilenen ve insanların fare ve köpeklerle karşılaştırılmasını anlaşılmaz bulan Rogers çok alkışlanmakla birlikte asla güçlü bir destek bulamadı. Oysa insana en *insan gibi* yaklaşan ve ona "özgür geleceği" veren neredeyse yegane kuramcı olmasına rağmen, tahmin edilebilir olmayı özgür olmaya tercih eden insanlar

tarafından asla yeterince anlaşılamadı. Zira Rogers için gelecek bir gün *burada ve şimdi* olacaktı ve önemli olan sadece o *andı*.

Gelecek endişesinin insan davranışını belirlemede oynadığı rol Adler ya da Tallman gibi *determinist* kuramcılarda sık sık karşılaşılan bir yaklaşım. İnsanın geleceğe duyduğu bu takıntı haline gelen merak belki de aslında insanın bilemeyeceği herşeye duyduğu merakın bir izdüşümü. Dünya kurulduğundan bu yana insanlar ölüm korkularını gidermek için Tanrı'ya sarılırken belki de asla öğrenemeyecekleri ölüm sonrası sırları da bu yolla yakalamaya çalışmışlar. Böylece esrarengiz bir karanlık içinde kalmak yerine hiç olmazsa kurgusal bir gerçek yaratmak insanların gönlünü bir parça olsun rahatlatmış. Kurallara uy ve cennete git. İşte bu kadar basit.

Aynı şekilde geleceğini de bilememenin ve asla da bilemeyecek olmanın verdiği dayanılmaz ızdırabı hafifletmeye çalışmanın yolunu kehanetlerde, astrolojide hatta pozitif bilimlerde arayan insanoğlu bu saplantılarından kurtulabilmesi mümkün mü? Keşke Rogers haklı olsa; insan herşeye içinde yaşadığı anda yön verebilecek kadar güçlü olabilse. Geçmiş etkileyebilirle şansı zaten yok, geleceği kontrol altına almak ise imkânsız gibi. "Gelecek de birgün gelecek" diyorlar peki *o gün* gelecek mi acaba? Ya da *o gün* geldiğinde gelecek nereye gidecek? Sahi gelecek şimdi gelmedi mi?

**EDEBİYAT
SİNEMA
TİYATRO
MÜZİK**

(Klasik, Rock, Pop, Caz, Geleneksel)

**OPERA-BALE
PLASTİK SANATLAR**

(Resim, Heykel, Seramik)

**KARİKATÜR
FOTOĞRAF**

Türkiye'den ve dünyadan en yeni,
en ilginç haberler, yorumlar, araştırmalar...

HEPSİ

Milliyet **SANAT** | **TA...**

BİLİMİN GELECEĞİ

nej at aksoy

Bilim ve teknoloji içiçedir. Mühendisler bilim adamları tarafından üretilen bilgileri, bilim adamları ise mühendislerin geliştirdikleri araçları kullanırlar. Mühendisler ve bilim adamları doğa kurallarının matematiksel tanımları ile çalışırlar ve deneyler yaparlar ama temelleri, yöntemler¹ amaçları oldukça farklıdır. Her iki daı da bilgi birikimine gereksinim duyar ama evrimleri farklıdır.

Bilim hiç şüphesiz en çok kabul gören fikirleri üretebilmiştir. Politika, din, sanat bu kesinlikten çok uzaktır. Bilimin bu kesinliğe ulaşması kolay olmamıştır.

Tarih boyunca insanlar evrim hakkında çok az bilgi sahibi oldular. Eski filozoflar doğa kurallarının insan beyninde bir şekilde yazılı olduğunu ve gözlemlerle herşeyin bilinebileceğine inandılar. David Hume gözlemlerin mantıksal olarak genel bir kuramı kanıtlamayacağını, her gün doğan güneşin bir gün doğmayabileceğini söyleyerek usçuluk akımını yok etti.

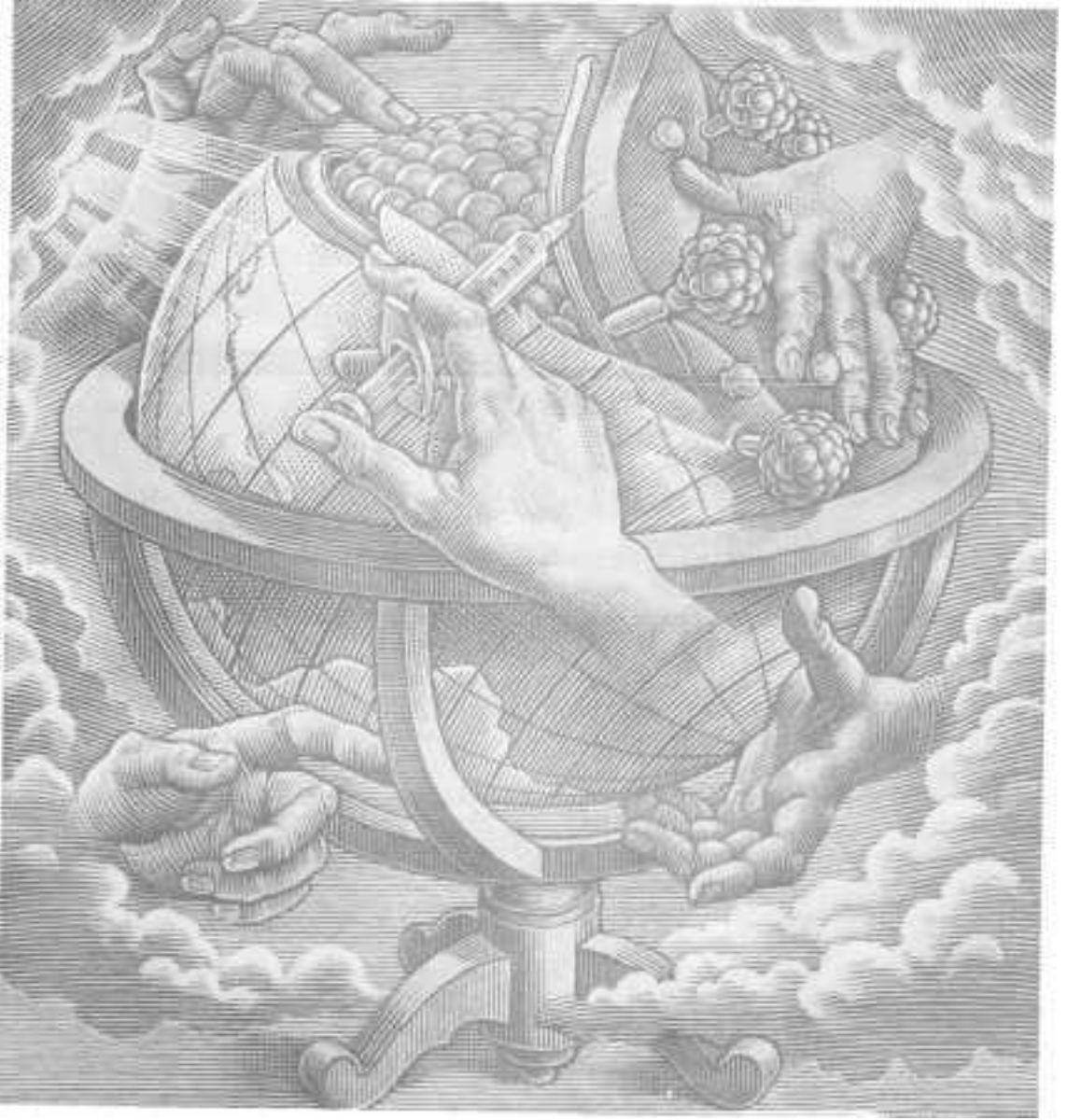
Günümüzde Karl Popper, Thomas Kuhn ve diğer filozoflar bilimi evrimsel bir süreç olarak görürler. Bilim gözlemlerden sonuca varılan mekanik bir süreç değil kuramların kabul edilmek için savaştığı bir alandır. Bilim kuramlarının *mutasyonuna* izin veren ve *mutantları* çok kuvvetli bağışıklık sistemi ile kontrol edebilen, evrilebilen bir yapıya sahiptir. Kuramlar bu evrim sonucunda doğru gibi gözükebilir ya da doğru olurlar. Doğru gibi gözüken kuramların bilimin yöntemlerinden habersiz kişilerce kullanılmasının ne gibi sonuçlara yol açtığı tarihçilerce anlatılmıştır.

Galileo ve Newton gözlem ve deneylerle cisimler ve hareketleri ile ilgili kuramlar

geliştirerek bilimde yeni bir çağı başlattılar. Newton her denemede aynı sonuca ulaşan bir kuram geliştirdi. Ardı kesilmeyen deneylerle gerçekte ilişkisi olmayan kuramlar birer birer yok oldular. Bu eğilim sürerek bilimsel kuramların iyice gelişmesini sağladı. Değişken zaman, eğik uzay gibi garip kavramları içeren görecelik kuramı, kuvantum mekaniği bu sayede ortaya çıktı. Biyoloji ruhtan vazgeçerek gözle görülemeyen molekülleri yaşamın temeli olarak kabul etti.

Bilimde kuramlar bir kaç temel seçim kuralına göre evrilir. Öncelikle deneylerle kanıtlanması olanaksız olan kuramlardan kaçınılır, deney sonuçları olumsuz çıkan kuramlar değiştirilir, en çok şeyi en doğru açıklayabilen kuramlar kabul edilir. Örneğin yerçekimi kanunu taşların düşüşünü, gezegenlerin izlediği yolları, galaksilerin kıvrımlarını tam olarak hesaplayabilir. Şaşmazlığı sayesinde mühendisler uzun köprüler inşa edebilmekte, uzay yolculukları gerçekleştirebilmektedir.

Bilim, kuramların rakipleri ile güçlü ve kesin olmak için yarıştıkları bir ortam oluşturmaktadır. Kesin olmayan, sınırlı bulgular bir kuramın doğruluğunu tam olarak kanıtlayamaz; ama yanlış olduğunu kanıtlayabilir (Hume). İkili olumsuzlukların olumluyu yarattığı diğer evrim süreçleri gibi bilimde de yanlış kuramların yanlışlıkları kanıtlanarak doğru bulunmaya çalışılır. Doğruluğu deneylerle kanıtlanamayacak bir kuram ile eskisi arasında çok az farklar vardır. Örneğin Newton' un yerçekimi kuramı geçersiz olmasına rağmen uzay uçuşları için doğruluk ve kesinlik ile kullanılmaktadır. Einstein'ın kuramı bu tür işler için 'fazladır'. Kuram çok şey hakkında çok kesin sonuçlar vermekte ancak ölçülebilen şeylerin sınırı çok dar ve kesinlikten uzaktır.

*Galileo ve Newton gözlem ve deneylerle cisimler ve hareketlen
ile ilgili kuramlar geliştirerek bilimde yeni bir çağı başlattılar.
Newton her denemede aynı sonuca ulaşan bir kuram geliştirdi.
Ardı kesilmeyen deneylerle gerçekte ilişkisi olmayan kuramlar
birer birer yok oldular.*

Belki de bu yüzden kuramın doğruluğu tam olarak hiç kanıtlanamayacaktır. Deneylerin farklı olduklarını ayırt edemeyeceği benzer kuramlar her zaman ortaya çıkabilir (Popper).

Teknoloji ve bilim genellikle karıştırılır. Mühendisler kesin, evrensel kuramlar yaratmak zorunda değildir. Belli şartlarda belli cisimlerin, yeteri kadar iyi bir şekilde bir işi yapması yeterlidir. Mühendislik, kendisini destekleyen bilimsel kuramlar yıkılsa bile ayakta kalacaktır.

Gelecekte bilimin ne gibi kuramlar geliştireceğini, hangi kuramların geçerliliğini yitireceğini yani neleri bileceğimizi tahmin etmek olanaksız. Teknoloji için ise güç de olsa gelecekte ne gibi gelişmeler olacağını anlamak olası çünkü bugünkü bilimin, teknolojinin kullanımına sunduğu ama teknik yetersizliklerden dolayı kullanılamayan birçok konu var.

Robert Hazen ve James Trefil Science adlı dergide bilimin en temel ve önemli yirmi kuramını sıralıyarak okurlarına bunlara katılıp katılmadıklarını ve varsa eklerini faks ile bildirmelerini istediler. İki ay sonra ise sonuçlar tekrar dergide yayımlandı. En çok eleştiri 1 ve 16 no lu maddelere geldi ama buna rağmen genelde kabul edildi. Liste 1991 yılında yayımlandı. Kabul etmediğiniz, değiştiğine ya da değişeceğine inandığınız bir madde belki siz de bulursunuz.

- 1.Evren düzenlidir ve kuramlarla açıklanabilir.
- 2.Bir dizi kural bütün hareketleri açıklar. (Newton'un 3 kuralı)
- 3.Enerjinin korunumu kanununa geçerlidir.
- 4.Enerji her zaman daha kullanışsız biçimlere dönüşür.
- 5.Elektrik ve manyetik kuvvetler aslında tek kuvvettir.
- 6.Herşey atomlardan oluşur.
- 7.Herşey, parçacıklar, enerji, elektron dönüşümü bir temel birimin tam katları olarak bulunur. Hiç bir şeyi, onu değiştirmeden ölçemezsiniz.
- 8.Atomlar birbirlerine elektronlar ile

yapıştırılmıştır.

9.Bir maddenin davranışı atomlarının düzenleniş biçimine bağlıdır.

10.Çekirdek enerjisi kütlenin dönüşmüş biçimidir.

11.Herşey aslında lepton ve quarklardan yapılmıştır.

12.Yıldızlar da diğer canlılar gibi doğar ve ölürler.

13. Evren geçmişte belirdi bir zamanda doğdu ve o zamandan beri genişliyor.

14.Doğa kanunları her gözlemci için aynıdır.

15.Dünya yüzeyi her zaman değişir ve dünyanın hiçbir özelliği sürekli değildir.

16. Dünya da herşey döngülerle çalışır.

17.Bütün canlılar yaşamın fabrikaları olan hücrelerden oluşur.

18.Bütün yaşam aynı 'genetik şifreden' türemiştir.

19.Bütün yaşam biçimleri doğal seçim süreciyle gelişmiştir.

20.Bütün canlılar birbirleriyle ilişki içerisinde.

Biyologların ekleri.

..Canlıların yaşamı fizik ve kimya kanunları ile açıklanabilir, gizemli kuvvetler yoktur.

..Hiçbir organizma diğerleriyle aynı değildir.

..Hücrelerin çalışmasını enzimler kontrol eder.

..Yaşam karbon üzerine kuruludur.

..Su yaşam için gereklidir.

..Güneş hemen hemen tüm canlılar için gerekli olan enerjiyi sağlar.

Hugh Hixon'nun eki

..Başarılı sistemler parazit çekerler ve biriktirirler. (Bu ısıbilim kanunlarına uyan bir gözlem. Bir şeyi üretmektense hazır olanı almak yada çalmak daha kolay. Avlanma, suç, savaş, vergi, avukatlık, hükümet programları, bağışıklık sistemleri, üretim yapmayan iş yerleri ve ekolojinin birçok yerinde bu olayı görmek mümkün.)

ŞİMDİKİ ZAMANI YAKALAYAN YOLCU

kaan yazıcıoğlu

Suda Pırıldılar'ın yönetmenine

Sinema kamerasından saniyede 24 kare geçer. Bu hız, saniyede 16 kareden sonra başlayan insan gözü yanılmasını daha da mükemmel hale getirmek için, günümüzde televizyon görüntüsüne de uyum sağlaması amacıyla saniyede 25 kareye çıkarılmıştır. Bu hızın üstüne çıkıldığında hareket ağırlaşır. Yani aynı hareketin daha fazla fotoğrafı çekilerek, aynı süre içinde (bir saniye!) daha fazla detaylarına bölünür. Böylece "ağır çekim" diye adlandırdığımız şey, aslında hızlı çekimle yapılır. Saniyede 50 kareden sonra fark iyice hissedilir hale gelir. Saniyede 100, 200, 500 kare çekebilen araştırma amaçlı laboratuvar kameraları da olduğunu biliyoruz.

Bunun tersine, görüntü özellikle saniyede 16 karenin altına düştüğünde hareketler "hızlamıyormuş" izlenimi verir. Aynı süre içinde, daha az parçaya bölünmüş hareket, kesik kesik, hatta bazen göz yanılmasını bozar bir görüntü verir. (Bkz. Kurtuluş Savaşı belgeselleri) Bunun uç noktası bir fotoğraf olabilir. Saniyede 1 kare. Donuk görüntü. Yani hareketsizlik.

Öte yandan, hız sorunun diğer ucuna gidelim: Saniyede ne kadar çok kare geçerse hareket o kadar "yavaşlar". Öyleyse bir an, bu hızın en son sınırına ulaştığımızı varsayalım: Saniyede sonsuz kare! Ne olacağı aşikâr; hareketsizlik, tek bir görüntü. Zamanın içinde varolan ve yokolan bir nesneye, bir şeye karşı zamanın içinde sonsuz bir kapı açan sinema kamerası.

Yani sonsuz hızla durmak, görüntüde aynı şeyi veriyor. Tek bir görüntü. Evrenin takıntılarını içinde taşıyan bir fotoğraf. Ama sonsuz hızı elde etmek yalnızca teknik olarak değil fizik olarak da tabii ki imkânsız. Çünkü bilinen en

yüksek hız, ışık hızının yirmide birine bile gelindiğinde kuvantum mekaniğinin yasalarına başvurulur. Işık hızına 'gelindiğinde' ise tüm nesneler ışık olurlar.

Sinemanın en yaygın ve eski tanımlarından biri "hareketli görüntülerle hikâye anlatma sanatı" olarak bilinir. Bu, çoğunlukla, bir filmin içindeki eşyalar, insanlar, ışıklar ve kameranın hareket etmesi gerektiği ile karıştırılır. Hareket etmesi kesin olan şey karelerdir. Durgun bir görüntü de sinemada kaçınılmaz olarak hareket eder. Çünkü kaderi bir zaman parçasında şekillendirilmiştir.

Ve sinemadan bahsedilirken, olmayan bir şeyden bahsedilemeyeceği için toplumsal bir anlaşma gereği şeylerin görüntülerinden değil, kendilerinden bahsedilir. Oysa sinemada, tiyatronun aksine onların sadece görüntüleri vardır, kendileri değil. Şeylerin kamera tarafından yakalanmış ışıklan.

Bu yüzden sinema biraz gariptir diyebilirim, evrenin sonsuzlukla ilgili şakalarını sinsice içinde bulundurur, günlük hayatın görüntülerini zamanın baskısı altına iter, seyirci de bütün bunları toplumsal bir anlaşma ve bireysel bir şartlanma ile kabul eder. Yalnızca sinema sanatının en üst örnekleri bizim bir filmi zamanın içinde varoluşumuza anıştırmalar yapmadan seyretmemizi engellerler.

Ama eğer Zenon'un bilmeceleeri veya Platonik felsefe yönünde kafa yorup, sinema ile ilgili kestirme yollara sapmak bize yararsız ve hoş bir fikirjimnastiği gibi görünürse, yine elimizde iki temel kavram kalır: Hareket ve hareketsizlik.

Sinema hareketli görüntülerden oluşur denilmiştir; ama onu seyretmek için durmak

*Ölümün kendi başına herhangi birşeyi
doğrularıp, doğrulayamayacağını
bilmiyoruz. Bütün bilgilerimiz hayata
ait. Bir başka yerde başka bir
anlamlamadır bizi rahatlatan.
Şimdiki zamanı yakalayan yolcu
sadece bir erteleme içindedir.
Ölüm bunu vermez.*

gerekir. Bir evde televizyonunun karşısında, karanlık bir salonda beyaz bir perdeye doğru.

Bakmak için, hiç olmazsa bakmak için durmak gerekir. Bu bir rutin olarak sinemanın yapısındaki yukarıda sözü geçen zamanın koşulsuz hakimiyetiyle de uyur. Medyanın oluşturduğu yüzlerce bahaneden sonra, her filme aynı şekilde girilir; sokaktan çıkılır, bir bilet alınır ve bir koltuğa oturulur. Kapılar kapanır.

İşin daha garibi, burada da, uykuya benzer bir biçimde içine girilen süreç -belki sadece hayata devam edebilmek için- yok sayılır. Sinemada şeylerin görüntülerinden değil de, şeylerden bahsedildiği gibi film seyretmek de hayatın bir parçası haline getirilmeye çalışılır. Hiç antrakttta size saat soruldu mu? Neler hissettiniz?

Ama sinemayı seyretmek için durmak gerekir. Sadece durmak bile, film seyretmenin zamanla ilgili uydurduklarımızla nasıl değiştiğini gösterir. Eğer sinemadan çıktıktan sonra, tıpkı sabah aynı evde uyanmak gibi, delirmeden aynı hayata devam edebiliyorsak, bu belki de sadece film bitince zamanın aklımızdaki akışına geri dönebilmemizdir.

Demek ki seyirci yönünden basit bir şema çıkıyor: Film seyretmekte üçlü bir hareket söz konusu: Gitmek-durmak-gitmek. Bu da dışarıdan bakılınca hayatın aklımızdaki görüntüsüyle mükemmel bir uyum içinde.

Peki, hiç uzun süre yaşadığınız bir şehri terk

ettiniz mi? Gitmeden önce hissedilen şey yarım bir arınma duygusudur. Çünkü kişilik "bir önceki anın" giysilerinden sıyrılır. Geride bırakma, yeni gelene bakış. Terkedecek olan, eğer eminse gideceğinden, son hazırlıkları bir cellat gibi yapar, bereketleri sonlu, ve sadece o ana ilişkindir. Şimdiyi aksaksız ve tam yaşar. Zamanla ilgili sorunsalları bir başka mekâna ertelenmiştir. Sadece bundan ötürü, yeryüzündeki varoluşu, tam da hayvanların ve bitkilerininki gibi, kusursuz bir uyuma kavuşur. Sonsuz bir şimdiki zaman yaşar. Bir sonraki adım, yani gitmek, yani hareket, onun şimdiki hareketsizliğini o an içinde sonsuz kez doğrular. Ya hayatın tümünü böyle alsaydık? Sonsuz bir gidişin öncesinde yapılan sakin hazırlıklar. Anlamı ileride belirsiz bir yere bırakılmış. Bir Fransız atasözü "Gitmek, ölmektir biraz da" der. Ölümün kendi başına herhangi birşeyi doğrularıp, doğrulayamayacağını bilmiyoruz. Bütün bilgilerimiz hayata ait. Bir başka yerde başka bir anlamlamadır bizi rahatlatan. Şimdiki zamanı yakalayan yolcu sadece bir erteleme içindedir. Ölüm bunu vermez.

Askere giden bir arkadaşım tam vedalaşmadan sonra eviyle ilgili bir ayrıntıyı söylemek için ismini kullanarak kapıcıdan bahsetti. Benim de gittiğim bir evdi bu, kapıcıyı da tanıyordum, ama bir an ne dediğini anlayamadım. "Çiçekleri sula", "muslukları kapa" gibi bir sözdü bu oysa. Sonraları, düşündükçe, herşeyin ne kadar kolay ertelenebileceğini anladım. Gitmeden önce yapıldığı gibi. Bir filme girerken yapıldığı gibi. Halbuki filmler ortalama 90-100 dakikada bitiyor, yollar bir başka yere varıyor ve insan hepsinde, kısaca, yalan söylemek zorunda, çünkü bütün hepsini erteleyemiyoruz. Ölüm hayatın suç ortağı.

Sadece şimdiki zamanı yakalayabilmek için gitmekten de, durmaktan da vazgeçmek gerekiyor.

Sinemada, ışıklar söndüğünde, sadece tek bir ışık, görüntünün ışığı, zamanın yüz ifadeleri doldurur beyazperdeyi, orada, durmak da, hareket de birdir, çünkü şeylerin kendileri oradadır, zamandan bağımsız, ışıklan.

YAşAM TÜKETMEKTİR... TÜKENMEKTİR.

murat erkman

Kuşaklar birbirlerinden ne öğrenirlerse öğrensinler, o kadar akıllı olmasına rağmen insanoğlu, halihazırda olup bitenlerden yine de bir şey öğrenemez. Bu açıdan bakıldığında her kuşak sıfırdan başlar... daha da ileri gidemez... Böylece hiç bir kuşak başlangıç noktasından başka bir yerden başlamamış olur.
Kierkegaard 1954

Gelecek nesillere bırakacağımız miras ne olacak? Yıkık bir dünya, tükenen doğal kaynaklar, yüzyıllardır gelişme göstermeyen bir sosyal yapı falan... Geçmişin mirasını koruma ve geleceğe aktarma paniği...

Acaba bize geçmişten kalan birikim nedir ki biz bu mirası geleceğe eksiksiz devretmeyi istiyoruz? Geçmişte neler yitirildiğini biliyor muyuz? Görülmeyen veya gözden kaçan fırsatlar var mıydı? Bunları hiçbir zaman tam olarak bilemeyiz. Elimizdekileri sağlıklı bir şekilde gelecek nesillere devretmek amacıyla olduğumuz söylenebilir. Ama bu amacın *amacı* nedir? İnsan uygarlığının sonsuza dek devamı mı veya evrene ve zamana hakim olma düşü mü? Yoksa ölümsüzlük mü?

İnsanlar iz bırakmaya, gelecek nesillere kendilerini tanıtmaya çalışır. Üretmeye çalışır. Bu doğrultuda ortaya fikirler atılır, eserler sunulur, çalışmaları yapılır. Üretme tatmininin tükenmeye başladığı noktada üreme fikri akla gelir ve üreme gerçekleşir. İnsanlar hatırlanmaya, hiç değilse öldükleri zaman geride yaşayan birşey bırakmaya çalışırlar. Üretmek ve üremek düşüncesinin altında ölüm korkusunu bulmak hiç de şaşırtıcı olmaz. Yok olmak, hatırlanmamak nedense insanlara korkunç gelir. Çoğu zaman bellek hatırlanmak için hatırlar. Her hatırlayıpta kendinden birşeyler katıp hatırlanmak isteği vardır. Elindekilere

kendinden birşeyler katıp yeni birşey yaratmak... Yaratıcılık... Benzer noktalarda bazı kişiler ellerindekileri değerlendirip başarılı olmuş ve üst düzey eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu eserler tarihe malolmuştur. Tarih bir çeşit ortak bellek olmuş ve onu herkes kendine göre yorumlamıştır. Bu eserler, artık yaratanlarına ait değildir ve yaratıcılarını kaçınılmaz sondan kurtaramamışlardır. Toplum ise bu eserlere sahip olduğunu *zanneder*. Bu eserlerin algılanması ve yargılanması, zaman ve bakış açılarıyla farklılıklar gösterir. Toplumun tek bir belleği veya algılama şekli olamaz.

Belki de Borges haklıdır. Herşey evrensel bir belleğe ait olacaktır. Ancak bence bu bellek tanrısal bir kusursuzluğa sahip değildir. Bu bellek belki toplumun, belki de dilin olacaktır. Yaşamın değişken dengesi içinde oluşmaktadır ve asla adaletli değildir ve de olmayacaktır. Amaca göre değişken olaylar ve eserler yer alacaktır bu bellekte. Kopuk kopuk ve anlamsız, sadece yüzeysel bir bellek kalacaktır ileriye... Unutuş ve unutuluş günden güne daha çok kemirecektir.

Üretmek veya ilerleyen bir insanlık fikri bana her zaman komik gelmiştir. Öyle ya da böyle kendi egolarını tatmin etmeye çalışan insanların ortadaki birtakım kombinezonları deneyerek bunlardan bazı mantık düzeneklerine göre sonuçlar çıkarıp bu sonuçları, yaratıcılık ya da üretim olarak adlandırmaları ve bunlardan tatmin olma! an acıklıdır.

Gelecek nesiller bizim ne kaybettiğimizle ilgilenecek mi yoksa gene bizimkine benzer bir düzenek içinde elindekilerle mi yetinecek? Belki onlar da geçmişten kalanı düşünmek yerine ileriye *sağlıklı* bir miras bırakmayı düşünürler. İnsanlar bu güne kadar birçok denge içinde

yaşamayı öğrendiler. Bundan sonra ağačlaryok olsa da insanlık ağačsız yaşamayı öğrenecektir. Öğrenemeyen yok olur. Biz doğayı egemenliğimiz altına alamadık. Doğanın değişimine bakıp onu öldürdüğümüzü sanıyoruz ve doğa hizi de kapsayarak yoluna devam ediyor. Ağačsız belki de insansız yeni dengelere doğru...

Geleceği düşünmek ve ona sahip olmak, onu yönlendirebilmek... Varolmak, yaşamak, insanlık, uygarlık ve sahip olduğumuzu

sandığımız herşey... Kavramlarımız, tanımlarımız ve de geleceğimiz... İlerleme diye adlandırdığımız değişim...

Biz eninde sonunda bir dinazor soyuyuz ve sonumuz, amaçlarımızın, hayallerimizin, ümitlerimizin çok dışında komik ve trajik olacaktır. Bellek ise belki yeni dengelerin içinde yerini alacaktır.

İLETİŞİM'DE EDEBİYAT

ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYAT! Washington Meydanı **Henry James** • Amerikan Hikâyeleri Antolojisi • Latin Amerika Hikâyeleri Antolojisi • Dikenli Tel **Manuel Scorza** • Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği / Yaşam Başka Yerde **Milan Kundera** • Dublinliler / Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi **James Joyce** • G / Bir Zamanlar EUROPA'da / Domuz Toprak **John Berger** • Lolita **Vladimir Nabokov** • Kum Kitabı / Brodie Raporu / Gölgeye Övgü **Jorge Luis Borges** • Sessiz Bir Ölüm **Simone de Beauvoir** • Lol V. Stein'in Kendinden Geçiş **Marguerite Duras** • Mrs. Dalloway **Virginia Woolf** • Evlenmeyen Adamın Hikâyesi **Doris Lessing** • Döşegimde Ölerken / Ayı / Ağustos Işığı **William Faulkner** • Polonyalı Olmak **Tadeusz Konwicki** • Yurtsuzların Ülkesi **Dugmore Boetie** • Abanoz Kule **John Fowles** • Küskün Kahvenin Türküsü **Garson McCullers** • Tatar Çölü **Dino Buzzati** • Kefenin Cebi Yok **Horace McCoy** • Taşkın **Yevgeni Zamyatin** • Ayrılmak **Dan Franck** • Kurbağa Güncesi **Günter Grass** DÜNYA KLASİKLERİ Tom Jones **Henry Fielding** • Arefe **İvan S.Turgenyev** • Bartleby **Herman Melville** • Adsız Sansız Bir Jude **Thomas Hardy** ÇAĞDAŞ TÜRK YAZARLARI Tutunamayanlar / Tehlikeli Oyunlar / Oyunlarla Yaşayanlar / Korkuyu Beklerken / Bir Bilim Adamının Romanı / Günlük ve Eylembilim (Bütün *Eserleri*) **Oğuz Atay** • Gece **Bilge Karasu** • Ten ve Gölge **Hulki Aktunç** • Aylak Adam / Anayurt Otel **Yusuf Atılğan** • Yusuf Atılğan'a Armağan Kitabı • Geceyi Tanıdım-Erostratus **Nazlı Eray** • Ruh Üşümesi / Sessizliğin ilk Sesi / Çok Uzak-Fazla Yakın / Hayır **Adalet Ağaoğlu** • Aşkım Bana Resimaltı / 'Bekle' Dedim Gölgeye / Erkek Hikâyeleri / Macbeth. Muhitimize Uyarlama Denemesi / Gaib Romans **Ümit Kıvanç** • Merdivenaltı **Yeşim Dorman Müderrisoğlu** • Tek Kişilik Ölüm **Nuray Tekin** • Symphonia Kakophomca **Kriton Dincmen** • Yüzyetmişaltı Yıl **Mehmet Fehmi İmre** • Jönler Bekir **Fahri** • Zaniyeler **Salâhaddin Enis**

İLETİŞİM YA.YINLARI

• İSTANBUL: Klodfarer Caddesi İletişim Han No. 7 34400 Çağaoğlu Tel. 516 22 60-61-621 Fax: 516 12 58
• ANKARA: Konur Sokak No.24/4 06640 Kızılay Tel. 425 36 00 - 425 20 711 Fax: 425 18 15
• İZMİR: 357 Sokak izmiroğlu işhanı No. 306 35250 Konak Tel. 8490421 fax: 84 46 65

Aylık bültenimizi kitapçılardan isteyin. (Bedelsizdir.)

BİR ÖLÜM BİÇİMİ OLARAK AN'I ATLAMAK

zarife biliz

Bugün diye birşey yok!

Herşeyi, ya geçmişin ya da geleceğin omuzlarına yükleyerek yaşıyoruz.

Hayatımızda varolan en kalıcı duygu, hüznün... acı değil. Acı, yaşayan bir şeydir, hüznünse ölümün yaşayan halidir. Sevinçler bile 'geçmiş' olduklarında, hüznünle anılırlar, yaşanırlar.

Geleceğe 'umutlu özlem', geçmişe 'hüzünlü özlem'... nostalji. Bugünse özlemin işgali altında, yaşamıyor, çoktan intihar etti.

*"Güzel olan hiçbir şey, hülasa edilemez" demiş Valery
İsmet Özel*

Belki bunu bugün 'Güzel olan hiçbirşey yaşanamaz' diye çevirmek daha anlamlı. Çünkü yaşanmamışın mükemmelliği yanında, yaşananın pisliği, sarsaklığı, kendini toparlayamazlığı, 'idealin' hep bir adım gerisinde kalması, bir leke gibi göze batar. Ve yine, yaşanıp bitmiş olan an'ın, zihnin süzgecinden geçerek, güzel, hoş yönleriyle hatırlanması -kötü şeyleri unutmazsak, yaşayamayız-, gelecekteki 'ideal'e benzer bir 'nostalji ideali'ne dönüşmesi, tüm bunlarınsonucundada

ŞİMDİ YAŞAMANIN KİRLİLİĞİ

Yaşam, kirletir, bozar, kırar, piç eder. O, hiç bir hayale, kalıba, ütopyaya sığmaz. Yaşam, aslında çirkindir... anımsamalar güzel, umutlar güzel. İnsan öznel, iradî müdehaleleriyle onu, geçmiş ve gelecek biçiminde yaşanır kılar. Geçmişte yaşadığımızın daha güzel ya da gelecekte yaşayacağımızın daha güzel olacağım düşündükçe, an, önemsizleşir, atlanası, öldürülesi bir şey olur.

Gelecekte beklenen her an, şimdiki an olduğunda kirlenecek ve sonra, bambaşka bir şey olarak zihnimizde tekrar doğacaksa, ben diyorum ki; aslında geçmiş ve gelecek diye birşey yok. Geçmiş ve gelecek deforme edilmiş bilinç biçimleridir. Bizden bağımsız olarak yaşayan tek şeyse 'an'dır. Yaşam 'an'ın içinden doğar, biçimlenir. Değişimin dinamiği bugünün içindedir.

Bugün aslında 'en değerli'dir ve bu yüzden 'an'ı deforme etmenin hiçbir meşru yanı yoktur. Bunu yapan yalnızca delilerdir. Toplum dışına itilirler, tehlikelidirler. Çünkü değişebilir olanla, yaşayanla uğraşırlar... ölümler değişmez ve değiştiremez. Çirkin de olsa önce yaşayanı farketmenin ve yaşamının yoludur güzele giden.

'Yaşasın Şimdiki An'

HEP BİR BAŞKASININ ADIYLA ÇAĞRILIYORUZ

selçuk akman

Herşey aramızdan birinin ölümüyle son buldu

usulca sona erdi verilen sözler

ses tellerindeki

tedirginliklerdi ismimizi ele veren

çünkü her serüvenin kapısında seferberlik,

alçaktan uçan gülümsemelerle anlamlı.

Çok sonraları farkına vardık,

ben;

Ayten Hanım;

uzunca bir süreden beri tank.

Nezleli yüzlerde keskin bir alkol kokusu

dairedeki kızların ıslak serinliğidir Ayten Hanım.

Yeni bir pişmanlık

yani ben

evvelbahar.

Duvarımda asılıyor şimdi karşılıksız bir kadın

aklımı alıyor,

alıp götürüyor Ayten Hanım.

Halk kebabçısından giriyoruz içeri

yılışık bir bardak gibi elimizden tutuyorsun

dudaklarının üstünde ince bıyıklanıl

ıslak ve utanmadan

tenimi okşuyor Ayten Hanım

Pusulamı yormuşlar

kuzeyi göstermiyor yelkovan

oysa sokakları ürkütmezdi

uslanmaz bir kediymiş bu şehir

ıssız yollarında kolkola gezdiğimiz apartmanlar

yerine kuşlarla geliyor tank

ya da buna benzer yanılgılar

yanında esin perisi

yani ben

evvelbahar.

Seyredilmiş filmlere gidiyoruz bıkip usanmadan
durmadan konuşuyorlar;

sıkılıyorz koltuklardan

başka bir film aranırken yanımızda yalnız

başını kül tablasına dökmüş Ayten Hanım

niye gelmiş diye soruyor tank

o sırada ısrarla

ıslak ve utanmadan bakıyorum duvara

asılmış bir resim kadar yalnızdır Ayten Hanım.

Uzunca bir kahkaha ardından üç kişi

-evde yokuz-

henüz yatışmış kavgaya hevesleniyoruz durmadan

adresimi kim verdi Ayten Hanım

yüzünüz neden bozuk.

tankla yaktığınız kitaplar mı canınızı acıtan?

yoksa sınırsız ucuza kapatacak,

unutturmaya çalışacak sürgünler mi

heveslendiriyor

sizi

karakalem çizgilerle hatırlamak istemiyorum

Ayten Hanım bu gün her yer Erenköy oldu

biliyor musunuz

isminiz bile yabancı değil eskiden beri sırça bir köşk

paspaslarınız, yeni yıkanmış ayaklarıyla tank

masrafsız adımlarıyla geliyor kapınıza

muhasebe hesaplarıyla

yanında eşik ötesi

yani ben

evvelbahar.

Bir mezar arıyorum kendime toprağı bol
çok bol geliyor üstüme giydiğim elbiseler
bu gece ıslatmayı ister miydin tank?
bira şişelerine beklenmeyen bir misafir gelmiş olmalı
arsız kızlar dilinden kaçmıştır
emin olarak girmek isterim
yol yorgunu dizlerimle alay ediyor erken zamanlar
Ayten Hanım'ı yoran dizelerimle
isterdim ki ezberini terketmiş bir evvelbahar
orta yaşlı dul kadınların bayramı olsun
elimizde bayraklar aralıyoruz kapılan
kutsal bir sayı aranıyor sokaklarda
hayalimi çalan salondaki çalar saat
yatağa uzanmış iskelet
yani ben
evvelbahar.

sana sözüm yok güzelim
bu gece çok erken
sinirlerinle dans eden bir diazem gibiyim
bilirim
kim ne diyebilir; beni kim tanır
Ayten piyasaya çıkmadan önce çok yemekler yedi
çok isterdi ama kim dinlerdi ki
ıslak ve utanmadan;
tanrım ne güzel olurdu
dedim
sonraları çok utandım bundan
oysa güzellikle altetmek vardı
esrik bir gülümsemeyle
dairedeki kızlara inat
yatağıma serptiğim
ince sihirlerle affetmek vardı
bu gece çok erken
yüzünü duvara dön
Zühreyi düşün.

"İlgisizce usandırıyorsun geceyi
Zühreyi biliyor ki sabahı uzatmış"
Ayten Hanım sırtımı kaşıyor sıkılmadan
esrar çekiyorsun
sonu belirsiz bir filmde alıntılar
geçiyorum önünden görmüyor beni
halbuki önü alınmış bir felaketi kim unutabilir
derken duvardaki resimler ki hepsinde benim ismim
utanmasa derim renk değiştireceğiz hep birden
hep birden oluverirdik
hiçbir zaman durulmasın diye yağmurlar
şimdilerde şiirim ipincecik utangaç
bir esin perisiydi zaman
yani ben
evvelbahar.

isimsiz bülbülleriz artık yanlıs açılmış kapılar
hesap sormadan kapanıyor üstümüze
herkes tanıdık
sahil yolunda utangaç adımlarla yürüyoruz
üçümüz bir hiçin esrarengiz renkleri
kimse bize darılmasın evimize herkes ortak
yanıldıkça anlatılan şaşkınlıklar gibi yalnızız
titreyen güvercinlerin korkusu basıyor içimizi
çünkü yanlış kandırdı zamanı
parmakları kınlanmış bir çocuk uykumuzu kaçırdı
genç ölümler büyüttüğü için
gider ayak
altınbaş rakılarından sakat aşklar çıkarıyoruz
ışıkları söndürüyoruz firuze mumlar yakarak
sonra ses veriyor müzik öğretmenimiz
mumu söndürüyor
bıkmadan heryeri siyaha boyuyor Ayten Hanım
hep bir başkasının adıyla çağırıyoruz
ıslak ve utanmadan.

Evvelbahar;
ezberini unutmuş bir telaş
kar havası bastırmış eziliyorsun
hüznün bulaşmamış henüz Ayten Hanım uysal
yatak gıcırdadıkça
-ergenliğini anımsayın lütfen-
korkuyorsun
geçmiş yüzüyle anlamlı bir kadın var karşında
oysa ne ufak ne gösterişsizdin Ayten Hanım
karanlık odada kırmızı ışıklar
-tam da bu anda-
Banyo edilen bir resim gibiydi gövdeniz
ıslak ve utanmadan.

Evvelbahar;
uzayıp giden bir adam
oluverdi birden
sizden genç benden akıllı
ayrımına vardığımda çok geçti zamanlar
zamanla anlaşıldı herşey çözüldü masal
uykum erken aralıklarla korkak
hangi gece
kimin sabahında uyandımsa
eğlendim ince bıyıklarındaki izi belirsiz çocuklarla
ıslak ve utanmadan.

istenmiyorsa
bedenime sapladığın çılgınlarla başedemiyorsan
eğer
sessizce çeker gider,
sıfatsız bir cehennem olurum
yani ben
Evvelbahar.

aslında hiç üşümezdi hiçbir akşam
evvelbahar;
aslında hiç konuşmazdınız.
o gece korku komasına girdi evvelbahar
Ayten Hanım sustu sonunda
belli belirsiz sustu müzik
kıyıları derinlere dalıp gitti
ikimiz anladık, sonra beklemeyi denedik
belki birileri duyar
yardıma gelir diye pencere önünde
içi dolu bir boğaz vapurunun geçmesini bekledik,
boş yere uslanmışız diye sustuk sonunda
ıslak ve utanmadan.

YILAN TANRIÇANIN YABANIL-GELİNİ

sadık türksavaş

Gökyüzünün ve yeraltının hiddetli sarayları, Tannça'nın ikiye parçalanan gövdesi üzerinde çılgınca arzular üreterek yükselirken,.... Ay'ın büyüğü ritmi ile gökküreye yazılan gelecek zamanın sırrı,... artık, alev alev yanan harflerle mermerlere yazılmakta,... her şeyin kaderinin berraklıkla görüldüğü zamanlar,... zamanın üst üste bindirilmesi ile, ebedi ölümün belirsiz karanlığına ulaşmakta,... ve öldürmek eylemi kahramanın yüce bir duygusu olarak kut sanmaktadır.... Ne var ki,... Tannça'mn titanca direnişi ve hızla yükselen ateşi karşısında, giderek yumuşamaya başlayan demirin küskün katılığı, belki de gökyüzünden yeryüzüne açılacak olan. yeni bir kapının umudu ile ışıldamakta,... zamanın, zamansızlığa karşı yürüttüğü bu belirsiz savaş, bütün şiddeti ile uzayıp gitmektedir. Ancak bir gün,... Tannça'mn, göklerin arzusundan doğan Yabanıl-Kızı, Eleusis'in geniş kırlarında Okeanos çocukları ile neşe içinde gezinmekte ve kendisini yeraltına yutacak olan tuzağa, yüz tomurcuklu Cennet Çiçeği'ni kopararak yakalanmaktadır... Yeraltı-Tannı'nın altın arabasına bindirilen Yabanıl-Kız, çılgınlık içinde karanlıklar ülkesine indirilirken, dipsiz de) MÜklerdeki soğuk ve onurlu makamı hazırlanmakta, çılgınlıkları ise sadece Yüce-Anası'nın kulağına ulaşmaktadır. Ancak,... Yabanıl-Kızı'nın yeraltına yutulduğu Eleusis Kırığı'ndaki bütün izlerin, Eubouleus adlı bir domuz çobanı tarafından silindiğini öğrenen Tanrıça, hıçkırıklar içinde Yüce Dağ'ın tüm Tanrılarına lanetler yağdırarak,... toprağın bin bereketini gövdesindeki bin türbeye çekerek, Tanrılar'a ve ölümlülere uzun süren bir kıtlık salacak,... "Bakire Kuyusu"nun başına giderek gözyaşlarını kuyuya akıtacak ve Yabaml-Kızı'na şöyle seslenecektir.

- Ey kırlarımın kızı,.....

Yabanıl-Kız, soğuk yatağından başını kaldırır. Yükseklerde parıldayan dalgalı bir aynada Yüce-Anası'nın acılı yüzünü görür ve ışık düşen yüzünde sevinçli bir gülümseme belirir.....

Tanrıça ise konuşmasına devam eder.

.....Yakın bir gelecekte Gümüş Ay kuyuya düşecek,... işte o an, başını kaldırıp O'nu yukarıda göreceksin,... O, sana bin tomurcuklu Cennet Çiçeği'nin sırrını verecek... Sen ise, bu çiçeğin ağacın içinde sabırla yükselen oluş çatırtısını işiteceksin... ve, acılar aleminden bir çiçek olarak gün ışığına kavuşmanın gizli bilgisini öğreneceksin... ve, Şafak-Kızı seni sevinçle karşılayarak elinden tutacak..... Aynı senin, bin tomurcuklu Cennet Çiçeği'ni tuttuğun gibi.

Yabanıl Kız yukarıya doğru hüznle konuşur.

- Ey Yüce-Ana,.... ilk yağmur damlalarını içen kuru bir toprak gibi dinleyeceğim örüp-söken Gümüş Tanrıça'yı... Göreceğim,.... Okeanos'un derin uykusundan nasıl kaldırıldığını bedenimin .... Ey kendinden geçercesine çalan flüt.... Ey düşlerle birlikte boşalan şarkı,.... Ey dokunmaya davet eden çiçek .... Anlayacağım,... ışıklı yeryüzünün sevincinden nasıl indirildiğini ruhumun. ... Ey şanslı günah,.... Ey mutlu hata.... bileceğim Altın Güneş'in görünmeyen cinlerince nasıl çarmıhagerildiğini aklımın.

Tanrıçanın kuyuya damlayan göz yaşları, görüntüsünü dalgalandırırken, Gümüş Ay gökyüzünde yükselmektedir. Tanrıça başını kaldırarak bir süre gökyüzüne bakar ve tekrar kuyuya eğilerek konuşur.

- Ey kırlarımın kızı,.... durgun suyun üzerinde,

gökyüzü toprağın içindeymiş gibi görünür... Sevgi, özgür ruhun diplerindedir. O, ne yaparsa yapsın zorla yapamaz. Çünkü, bir meyveye koyulan yasak bin meyvenin tadını kaçıtır... Arzu ise, Yüce-Dağ'ın köklerindedir... ve ancak yenilendikçe yaşayabilir... Aksi halde kendini zehirleyerek öldürür.

Durgun suyun çift taraflı aynasında, uzun süre kıpırdamadan birbirini izleyen Ana-Tanrıça ve Yabanıl-Kız, İki-Kraliçeler'in en içli duruşunu yüzyıllar ötesine sunarken,... Gümüş Ay yavaş yavaş kuyuya düşmeye başlamıştır.... Yüzünü aydınlatan ilk ışıqla birlikte gözlerini kapayan Yabanıl-Kız, hüznü bir saflıkla Tanrıçaya şöyle sorar.

- Peki,... Çarmıha gerilmiş aklım, Yüce-Dağ'ın sürgününden nasıl kurtulacak?... Ey Ana.

- O Dağ'ın altındaki muhteşem labyrenthosu, bir yumak iplikle çözerek.

Kulağına hoş bir ezgi gibi ulaşan bu cevabı işittiği sırada, Ana-Tanrıça kaybolmuştu ve dolunay kuyunun aynasında gümüş bir tepsi gibi parlamakta idi.

Notlar

Eleusis - Yunanistan'da bir kent, Hermes'in oğlu.

Euhouleus- İyi eş veren.

Okeanos- Yeryüzünü kuşatan büyük nehir. Gaia'dan doğan oniki titandan ilki.

MEDYA LABORATUVARI

adnan kurt

"aslında pek de bir numaralan yok. Yedi yıldır yaptıklarına bak: henüz bir tek kullanılan ürünleri bile olmamış"

"Sen olsan ne söylerdin Medya Lab. hakkında?"
Bilgisayarın önünde geriye doğru kaykıldı, "Ne bileyim, bir laboratuvar işte, güzel bir laboratuvar. Eğlenceli..." ve hüyalara daldı.

Tuğrul Anıldı ile Medya Laboratuvarı Söyleşileri

Medya Lab. Sanki adı bu laboratuvarın tanımı. Birçok açıdan orayı inceleyebilir, çok değişik fikirler çıkarabilirsiniz. Medya Lab'de birçok gurup, değişik yönleriyle iletişim teknolojileri geliştiriyorlar. MİT'deki tüm laboratuvarlar gibi, zamanı paylaşımlı olarak herkesin çalışmasına açık olan bu laboratuvar, iletişim şekillerini, insan-makina ara-iletişimini, elektronik görüntülemeyi, elektronik duyum ve algılama dizgelerini, yapay zekâyı, eğitimi araştırıyor. Sosyologlar, psikologlar, politika bilimcileri, ekonomistler, elektronikçiler, fizikçiler, matematikçiler, biyologlar, yönetim bilimciler çalışıyor laboratuvarı. Geliştirilen, hayal edilen teknolojiler, benzer yerlerdekinden farklı. İşte bu fark, laboratuvarın eğlenceli ve zaman ötesi kılıyor.

Burada sorulanlar, zamandan, olabilirlikten bağımsız. Ama laboratuvarı saygınlık, üretilen fikirlere bağlı değil. Eğer ürettiğiniz fikri gerçekleştirip gösteri yapabiliyorsanız 'adam'dan sayılıyor sunuz. Hatta çalışanlar arasında Bruno'nun "Publish and perish" lafı ortama uymuş ve "Demo ör die!" ("Göster yada öl") halinedönüşmüş.

Zaman zaman aydınların pek sevdiği bir savdır: bilgisayarların, teknolojilerin insanı, duygulan öldürdüğü, köleliği arttırdığı. Ve bunların kaynağında Huxley ve Orwell'in romanları, karşı-ütopyaları vardır. Dikkatle bakıldığında bu bir sarkacın salınım sürecidir. Tekelci, merkezi bir teknoloji (özellikle iletişim teknolojileri merkezli görüşlerle) yani kitle iletişimleri, yaygın iletişim (*broadcasting*) bu korkulan destekler konumlar alabilir. Oysa kişisel iletişim ve dar

iletişim (*narrow-casting*) geliştikçe, insanların sahip olacakları şey daha özgür biçimler, daha çok duyum noktası ve çok ama çok yaygın iletişim olacaktır. Dahası, sürekli olarak bir takım kanallardan size haberler aktarıyorlar, birşeyler söyleniyor. Sizin söyleyecek bir lafınız, edecek bir küfürünüz varsa kim duyacak. Ya da deprem haberlerini izlerken içeride süt taşarsa, bu haberi kaçırmanız hakça olur mu? İşte bu sorunlar ya da ilkelikler '*narrow-casting*' denilen yeni iletişim teknolojilerini doğuruyor. Her izleyici için özel kanallar olduğunu düşleyin. Sevdiği filmler, ilgilendiği haberler, sevdiği sporların izlenebildiği, bunları istediği saatlere, günlere programlayabildiği, tekrarlayabildiği, durdurabildiği, *talk-show* yapan bir *lavuğa* küfür edebildiği bir iletişim ortamı düşleyin. İşte bu ortamlar/teknolojilerdir geliştirmek istenen. Daha ayrıntılı olarak "*broadcasting*", merkezi kanallardan başlayıp teller, atmosfer, uydularla evlere, kişilere ulaşan haberlerden oluşuyor. Bu haberlerin zamansal düzenlenmesi, sıralanması ve seçimi -hatta denetimi yapılmakta. Çünkü yöntem ve ortam buna uygun. Böylece kitleler ve bireyleri, onlara sunulan ve bilgi içeriğini denetleyemediği/seçemediği haberlere tutulmakta. Yani TV izleme saati belirli insan, onun için bilgi değeri olmasa da iç giyim defilesi izlemek zorunda kalabiliyor ve başka bir saatteki çok paralı yarışma programını izleme şansını kaçırabiliyor. İletişim kanallarının sayıca artması ise hem çözüm değil, hem de fiziksel olarak olası kanal sayısı sınırlı.

Ve bu demokrasinin en temel ve en gerçekçi uygulamasından başka ne olabilir ki? Bu da sarkacın diğer ve erişmesi güç olan konumu; hem politik hem teknolojik nedenlerle. Bu özgürlükler ortamı daha pratik neler getirebilir: Gauss'un ve benim belki de tek ortak yanımdır, okulların kapanması dileğimiz gerçekleşebilir.

Papert Medya Lab.'da bunu planlıyor ve gösteri

bile yapıyor. Hepimizin ortak isteği -işe gitmemek- bile mümkün olabilir. Negroponte zamanının çoğunu orda burda gezerek, eğlenerek geçiriyor.

Medya Lab. için iyi tanımlardan birisi de eğlenceler ortamı olmasıdır herhalde. Bilimciler orada en rahatı, en özgürü ve en eğlenceliyi bulmak ve geliştirmek için çalışıyorlar / eğleniyorlar. Ne sıkıcı, tekdüze bir akademik ortam ne de kârlılığını artırmaya koşan bir şirket

laboratuvarı var ortada. Kullanılması şüpheli de olsa, güç de olsa; dünyayı, insan yaşamını değiştirmeyi hedefleyen şeyler peşinde ordakiler. Marvin Minsky (Yapay Zekâ öncülerinden) laboratuvarından şöyle sesleniyor: "Bence bugünün felsefecileri artık bilim-kurgu yazarlarıdır. Geleceği yorumlayan, bize ışık tutan onlardır. Tarih yazılırken onlardan öncüler diye sözedecek, çağdaşları felsefecilerse çoktan unutulmuş olacak."

Aşağıda MİT Medya Laboratuvarı'ndan Nicholas Negroponte ile yapılmış bir söyleşiyi* sunuyoruz.

* 1960'larda bilgisayarların nasıl daha güçlendirilebileceğinden ve kullanımının kolaylaştırılabileceğinden bahsetmeye başladınız. Zaman öngörülerinizi ne yönde haklı çıkardı, haklı çıkarmadığı hususlar var mı?

* Son derece ileri kişiselleştirilmiş sistemler hakkındaki birçok düşüncemin tohumlarını oluşturan Mimari Makinası adlı kitabı 1968'de yazdım. Kişiselleştirilmiş sistemlerden kastım, insanların kim olduğunu "bilen" ve ona göre davranan sistemler. Bu öngörünün bir kısmı gerçekleşti. Günümüzde her yaştan insan, hayatın her alanında yeniden yaratımdan iş hayatına kadar birçok amaç için bilgisayarları rutin bir şekilde kullanmaktadırlar. Şu anda 1968'de hayal bile edilemeyecek çok yönlü bir bilgisayar ortamı var. Henüz gerçekleştirilmemiş kısmı ise sizi gerçekten tanıyan kişiselleştirilmiş sistemler kavramı. Bu kişiselleştirilmiş bilgisayarı iyi eğitilmiş, uzun ömürlü bir İngiliz uşağı yani sizin alışkanlıklarınızın, üslubunuzun, arkadaşlarınızın, amaçlarınızın farkında olan bir uşak olarak düşünmüştüm. Önümüzdeki on ya da yirmi yıl içinde gerçekleşeceğini tahmin ediyorum.

* Medya Laboratuvarı bilgisayarları kişiselleştirmek için neler yapıyor?

* Şu anda tartışılan projelerden biri gazetelerin kişiselleştirilmesi konusunda

* Bu, belirli konular hakkında duymak istediğiniz hikâyeleri söylediğiniz ve onun da size sadece bu hikâyeleri anlattığı bir sistem mi? Mesela ben kendi haberlerimi siz de Nicholas Negroponte haberlerini alabileceksiniz, öyle mi?

* Evet ama biraz daha ileri düzeyde bir şey. Duymak istediklerinizi önceden bilmek zorunda değilsiniz. Bilgisayar, sizinle ilgili bir model geliştirmeli. İşte insanları ürküten de bu nokta. Korkunç derecede narsist bir dünyaya dönüşeceğimizi, herkesin duymak istedikleri bilgileri duyacaklarını ve ufku daralmış insanlar olacağımızı düşünüyorlar.

* Siz de öyle düşünmüyor musunuz?

* Kişiselleştirilmiş gazeteler hakkında fikir yürütenleri zaten geniş bir okuma tarzları yelpazesinin varlığından bihaberler. Bazen kendimizi başlıklarla sınırladığımız gibi bazen de çok daha değişik bir deneyimin peşinde oluruz. Bir gazeteyi Pazartesi sabahı, Pazar öğleden sonrasında olduğundan çok daha farklı okursunuz. Pazartesi sabahı, sizin için birincil önemi olan konulardan derlenmiş bir *Herb Brody baskısı* görmek isteyeceksiniz muhtemelen. Fakat, akıllamaz derecede zeki bir sistem -sizi gerçekten iyi tanıyan bir sistem- her zaman istediğinizin size verilmesinin doğru olmadığını bilecektir. Daha da zeki olabilir. Bazı garip hikâyeleri ne zaman araya sokması gerektiğini bilebilir. Örneğin, Pazar sabahı eklerini dedikodu haberlerinden derleyebilir.

* Siz belirtmeden tercihlerinizi nasıl bilecek?

* Varsayın ki, bu elektronik gazeteyi online okuyorsunuz. Sistem, hangi haberlerde ne kadar zaman harcadığınızdan yola çıkarak hangi konulara ilgi duyduğunuzu saptayabilir. Belki, ileri televizyon araştırmaları hakkındaki hükümet

* Herb Brody, Technology Review, 1992. Murat Gülsoy ve Pinar Türen Türkçeleştirdi, Adnan Kurt yayına hazırladı.

Kişiselleştirilmiş gazeteler hakkında fikir yürütenler zaten geniş bir okuma tarzları yelpazesinin varlığından bihaberler. Bazen kendimizi başlıklarla sınırlıdığımız gibi bazen de çok daha değişik bir deneyimin peşinde oluruz. Bir gazeteyi Pazartesi sabahı, Pazar öğleden sonrasında okuduğundan çok daha farklı okursunuz.

politikalarına ilişkin makaleleri okuyorsunuz. Bir bakacaksınız sistem sizi Federal iletişim Komisyonu'nun kararnameleleri ile ilgili haberler göndermeye başlayacaktır, üstelik siz bu komisyonla ilgili açıkça hiçbirşey belirtmemenize rağmen. Medya Laboratuvarı'nda "haberleri anlamak" dediğimiz bir projemiz var. Amacı, her gece muazzam büyüklükte bir haber yığını okuyup sabahleyin sizin için bir gazete hazırlamak olan bir sistem.

*Günümüz dünyasında hiç bilgisayar kullanmaksızın yaşamak da mümkün görünüyor, değil mi?

*Doğru değil. Şu anda dünyada günde bir düzine bilgisayar kullanmayan hiç bir insan yoktur. Ev uygulamalarını ve telefon/faks gibi büro donanımlarını sayıyorum. Arabaların da bilgisayar içeren bir çok parçası var ve bu daha da çoğalıyor. 1993'de Nissan 50 mikroişlemcisi olan bir otomobil modeli piyasaya sürecek. Önümüzdeki 5 yılın sonunda insanlar günde 1000 mikroişlemci kullanıyor olacaklar.

*O halde, siz "bilgisayarlar" denilince birçoklarının anladığı gibi, ekranı ve klavyesi olan makinaları değil, aygıtlara gömülü işlemcileri de kastediyorsunuz.

*Evet. İnsanlar tüm yaşanan boyunca bilgisayar kullanmaksızın yaşayabileceklerini söyledikleri zaman muhtemelen elektronik posta, kelime işlemcisi veya istatistik çözümleyici olmaksızın yaşayabileceklerini kastediyorlar. Fakat şunu düşünün üç yıl kadar öncesine kadar "faks" kelimesini duymamış olup da şimdi onsuz yaşayamayan ne kadar çok insan var. Faks her yere yayıldı. Ve o aletin içinde mikroişlemcilerle çok sayıda hesaplama yapıyor.

*O halde bu gömülü bilgisayarlar şu masalarımızda duranlardan çok daha yaygın.

*Evet. Bunların aralarındaki iletişimi artırdığınızda yaşam epeyce değişecektir. Mesela, buzdolabınız tost makinesine ekmeğin bitmek üzere olduğunu söyleyebilir.

*Ev otomasyonu ürünlerinin ticari başarısı hep sınırlı kaldı. İnsanlar neden Akıllı Evler istesin?

*Çünkü bilgisayarlar, insanın özel hayatına karışmaksızın, insanların verdiği hizmeti verebilirler.

*Bazı uygulamalar neler olabilir?

*Elim kolum dolu, alışverişten dönüyorum. Evimin kapısı neden bana kendiliğinden açılmasın? Bu yapılması çok kolay bir şeydir. Bir başka örnek: Buzdolabına bakıp da süt bulamadığınız olmuştur. Buzdolapları içindeki yiyecekleri izlemeli ve belli bir seviyenin altına düşünce o yiyecekleri ısmarlamalıdır. Ve yakında çıkacağınız yolculuktan haberdar olup gereksiz şeyleri ısmarlamamayı bilecek kadar da akıllı olmalıdırlar. O halde araba bağlantıları gereklidir: Planlarınızdan haberdar olan hesaplama birimi buzdolabınıza da bağlı olmalıdır.

*Bu Akıllı Ev başka neler yapabilir?

*Bu düşündüğüm dünyada, bu makinaların sizi gördüğünü, duyduğunu ve sizinle konuştuğunu unutmamalısınız. Evde bilgisayarlaşmanın boyutlarını yapıcı bir şekilde geliştirmenin en güzel yolu insan hizmetkârların bu dünyanın elitleri için neler yaptıklarını düşünmektir, zannediyorum.

*Bir bilgisayar hizmetkâr, bana nasıl insanca bakabilir?

*Eğer telefonunuz gerçekten sizi tanıyorsa ne zaman çalıp ne zaman çalmayacağını bilmelidir. Sizi görebilmeli ve nelerin olup bittiğini anlayabilmelidir. Böylece, siz tam yemeğin ortasında veya bir aile kavgası yaparken telefonunuz arayanı bekletmen, amacını incelemeli sizi rahatsız edip etmemeye karar vermelidir. Ve çalmak yerine, "O şimdi kafası bozuk, çocuklar tepesini attırdılar" demeli ve arayana yarın aramasını söylemelidir. İyi bir uşak bunu yapar. İyi bir telefon da yapmalı.

*Bir de şu var: İnsanların bilgisayarları kullanma yetileri teknolojik gelişmenin hızının gerisinde kalıyor bazen. Örneğin, büro verimliliği on yıl öncesinden çok daha fazla değil.

*Neyi ölçtüğünüze çok bağlı. Eğer günde kaç harfin daktilo edildiğini ya da onun gibi banal bir takım büro işlerini ölçüyorsanız fark küçük görünecektir. Fakat, teknolojinin sonuçları açısından işlerinizi nasıl yürüttüğünüzdeki büyük değişikliğe bakmalısınız.

*Ne gibi büyük değişiklikler?

*En çok insanları zaman ve mekân sınırlamalarından kurtarması önemli. Örneğin ben

çok seyahat eden bir insanım. Dört beş günlük geziler ve bazen de haftalarca sürer yolculuklarım. Ve büroma döndüğümde masamı tertemiz buluyorum. Çünkü herşey, telefon mesajları olarak kaydedilmiş ve yolculuğum sırasında kişisel olarak yanıtlamışım onları. Beni arayan insanlar ben Hong-Kong'da bile olsam ben buradaymışcasına yanıtlarımı alıyorlar.

*Bilişim ve iletişim teknolojisinin yarar sağladığını gösteren başka örnekler söyleyebilir misiniz?

*Telsiz iletişimi, hücreli telefonlar gibi 1990'lar bu konudaki inanılmaz gelişmeler ile anılacak. İnsanların evde biriken mesaj yığınından nasıl şikayet ettiklerini hatırlıyorum, oysa şimdi arabalarından cevap verebiliyorlar. Bazıları ise ceplerinde taşıdıkları bir alıcı sayesinde radyo frekanslarını kullanarak anında mesaj alabiliyorlar.

*Böyle bir teknoloji bizi bilgi seline sürüklüyor. "Fazla bilgi yüklenmesi" tehlikesi ile karşılaşabilir miyiz?

*Hayır. Bir nedeni, bir çok elektronik ortamda daha ve daha çok insan özetleyerek yazıyor, ama okuyucu "bana daha fazlasını söyle" diyebiliyor. Herşeyi başlangıcından itibaren bir bütün olarak mükemmel göremeyebiliriz. Önce kısa bir özet görürsünüz. Sonra eğer isterseniz açarsınız ve okursunuz, her tür ayrıntıya ulaşabilirsiniz. Ben kişisel olarak fazla bir yükleme ile karşılaşmıyorum çünkü yanımdaki bir çok yetenekli insan benim yerime okuyorlar. Böylece masamın üstünde bir çeşit ön sindirimden geçmiş malzeme buluyorum.

*Tabii bir çok kişi haberlerini süzgeçten geçirebilecek yardımcılara sahip değil.

*Doğru, ama önceden de konuştuğumuz gibi, bu okuma ve önemli olanı ortaya çıkarma işi sizin için neyin ilginç ve uygun olduğunu bilen bir bilgisayar tarafından da yapılabilir. Biz, Medya Laboratuvarı'nda, işte bunu yapabilecek bir bilgisayar yapmaya çalışıyoruz.

*Bu pek gelişmiş aygıtlarıyla, Medya Laboratuvarı'nın bazen insanların video kameralarını çalıştırmakta bile zorlandıkları dış dünya gerçeklerinden uzaklaştığı zannediliyor.

*Bu benim için de doğru.

*Çoğunun da bilgisayarlardan gözü

korkmuş durumda. Yeni bir altsınıfın oluşumunu mu görüyoruz; yeni bilgi teknolojilerini ellerinde tutamayan, "teknoloji cahilleri" mi olacak? Bu daha da büyük bir sosyal adaletsizliğe neden olmaz mı?

*Nintendo ve benzer bilgisayar oyunlarının nerelerde olduklarına bir bakın. Sadece beyaz ve orta sınıfta değiller.

*Nintendo'larla oynamak gerçekten çocuğu ileride "gerçek" bilgisayarları kullanmaya hazırlayabilir mi?

*Elbette. Elektronik ortamlara alışıyorlar.

*Peki ya yeni beceriler öğrenmeden iş yapmanın her geçen gün zorlaştığı yetişkinler dünyasına ne demeli?

*İnsanlar, hakkında hiçbir şey bilmedikleri bir şey ile ilgilenmekte çok tutuculardır. Yaşlandıkça yeni şeyler öğrenmeye duyduğumuz istek azalır. Ama bu kişiden kişiye değişir. Geçenlerde bir şey anlattılar, birinin yaşlı annesi keyifle Macintosh bilgisayar kullanıyormuş. Bilgisayar hayatına yeni bir anlam kazandırmış. Buna benzer sayısız anekdot duydum. Önemli olan konu tutum. Beceri değil.

*Bugünkü masaüstü bilgisayarlarının yetersizlikleri nelerdir?

*Tabii ki en kötü problem bilgisayarların duysal eksiklikleri ki bu asimetrik bir çevreye yol açıyor. Yine de bilgisayarın video, renk, ses ve hoş grafikler kullanması kendini ifade edebilme yeteneğine zenginlik kazandırdı.

*Bilgisayarınızla konuşmak istediğinizi zannediyorum.

*Konuşmak istiyorum. Onun benim nereye baktığımı bilmesini istiyorum, dikkatsiz davranabilmek veya gülümsemek, her tür şeyi yapabilmek istiyorum. Yüz yüze bu makine ile ilişki kurabilmek istiyorum.

*Bir çok laboratuvar konuşma-tanım teknolojisi üstüne çalışıyor.

*Evet, ancak bunu kötü şekilde yapıyorlar. Konuşma-tanım araştırmaları, doğal dilin anlaşılması sorununa fazla odaklandı. Oysa doğal dile ait anlamalar gerektirmeyen, birçok güçlü konuşma-tanım uygulamaları düşünülebilir. Genellikle geçici bir şeyle ilgilenirken konuşmayı istiyoruz, daktilo yazmayı ortadan-kaldırmak için değil. Örneğin, sandelyemde dönerken, odanın

öbür tarafındaki makineme "önemli bir postam var mı?" diye sorabilmek isterim. Hatta sadece "posta" demeye kalkabilirim. Ve bilgisayar cevap verir, "Üç mesaj aldınız, ancak biri önemli, gelip baksanız iyi olur". Sanki orada benim sorularıyla ilgilenen birisi varmış gibi.

*Bu, bugünkü çoğu konuşma-tanırma araştırmalarının amaçlarından farklı mı?

*Diğerlerinin şu anda üstünde çalıştıkları konu, tüm konuşmalarımızı bir bilgisayar çıktısına çevirebilecek bir makine yapmak. Buna ulaşacaklar, ama çok uzun zaman alacak. Ayrıca, çoğu konuşma-tanımlama çalışmaları konuşmanın birbirini etkileyebilme özelliğinin avantajından yararlanmıyor. Örneğin, hiçbir dilbilimcinin konuşma diyemeyeceği bir konuşma ürettiniz, ama bu çok önemlidir. Bu bizim "dil-ötesi" dediğimiz bir şey. Dilbilimsel bir değeri yok, ama konuşmaya yardım ediyor. Eğer telefonda konuşuyor olsaydık ve siz bana arada "mm-hmm" demeseydiniz, sıkılırdım ve sonunda size orada olup olmadığınızı sorardım. Yüzyüze, bir çok şey yapabilirsiniz; başınızı sallarsınız ve gülümsersiniz ki bu da "mm-hmm"nın görsel karşılığıdır. Bütün işaretler çok önemlidir, ama bunlara sözlükten bakamazsınız.

*Kulakları haricinde sizin ideal bilgisayarınızın nesi olmalıdır?

*Gözlerle de birçok şey yapabilirsiniz, örneğin el hareketlerinizi görebilen bir makine, ne demek istediğinizi çok çabuk anlayacaktır. Ve, tabii ki güzel bir konuşma üretmeliyiz ki makinelerimiz bizimle insancıl bir sesle konuşsunlar.

*Dokunma duyusuna ait girdiler için ne diyebilirsiniz? Medya Laboratuvarı, son zamanlarda el hareketini bilgisayar için elektronik yörüngelere çeviren "Veri Eldiveni" hakkında birçok yayında bulundu.

*Veri eldiveni sadece işin kolayına kaçmaktır; elleri ve hareketleri kullanan deneyler için geçici bir yoldur. Kimse bilgisayarını kullanırken eldiven giymek istemez. Bir insanın yaptığı gibi, bilgisayarınızın da el hareketlerinizi görmesini istiyorsunuz. Bilgisayarlar henüz bunu başaramayacakları için veri eldivenini geliştirdik. Böylece başka durumda olması gerekecek derin görüntü sistemi olmaksızın bilgi toplamamız sağlandı. Ancak uzun vadede insanların

kullanmalarını düşündüklerimizi temsil etmiyor.

*Eğer insanların eldiven gibi sıradan birşeyi kullanmakta dahi isteksiz olacaklarına inanıyorsanız, "sanal gerçeklik" de denen ihtimaller hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu sistemler sizi tamamen yapay bir uzayda oynatırken zırhlar hatta özel giysiler giymenizi gerektiriyorlar.

*Bilgisayarlaşmanın geleceği açısından sanal gerçekliğin önemi olur veya olmaz. Mutlaka geleceğin eğlencesinin önemli bir parçası olacaktır. Fikir otuz yıllıktır ama şimdiden en gözde makine oldu.

^Bütçenizin ne kadarı sponsor şirketlerden geliyor?

*Bu yıl %80'den %75'e düştü.

*Endüstriye bu kadar yaslanmak sizi daha kısa dönemli projeler yapmaya itmiyor mu?

*Evet. Şirketler bize kendilerinin yapmaya cesaret edemedikleri şeyleri yapmamız için para ödüyorlar.

*Medya Laboratuvarı'nın ürünleri ticari mal haline geliyor mu?

*Bugünkü haliyle Laboratuvar yedi yıl önce kuruldu. Burada çalışan değişik MİT grupları, bugün sıkça kullanılan ürünler geliştirdiler. Örneğin, görsel "masaüstü" değişimi üzerine kurulan grafikli bilgisayar fikri -şu anda Macintosh'larda çok yaygın- bu önceki çalışmalaradan gelir. Fakat şimdiden son dört veya beş yılın başarılarının bir kısmı ürün haline dönüştü. Mutlaka en önemli katkımız tekst, grafik, video ve sesi biraraya getirerek multimedya hesaplamalarını geliştirmemiz oldu.

* Medya Laboratuvarı'nın öngörülerinin gerçekleştirilmesinin karşısındaki en büyük engel nedir?

*Duyulu ve kavrayabilen bilgisayarlar yapmak. Ve bunu yapmak için, kavramanın kendisini kavrayabilmeliyiz. Bugün, bilgisayarlar minnacık bilgi tutamlarını ne anlama geldiklerini bilmeden etrafta dolaştırıyorlar.. Fakat, işaretlerin bir benlik duyusu olduğunda ve iletişim kanalları içerdiklerini tanıyabildiklerinde, dinleyicisi için bilgiyi süzebilen ve şekillendirebilen, gerçek anlamda kişileşmiş sistemler kurabiliriz.

GELECEĞİN MİMARLARI OLARAK KOLONİZATÖR DERVİŞLER

(Ve Osmanlı Devletinin Yayılma Dönemindeki Etkinlikleri)

ergun kocabıyık

Türkler Anadolu'ya gelirken beraberlerinde animizmin, şamaniliğin, maniheizmin (1), Budizmin, Batınîlik'in yoğun izleriyle geldiler. Kafalarında sadece cihadın ve yağmanın saldırgan evreni değil, aynı zamanda uzlaştırıcı evrenin de öğeleri vardı. Anadolu'daki kültürler de bu yeni konuklarla birlikte Anadolu'yu ve taşıdıkları değerleri uzlaştırıcı bir tutumla paylaşmışlardır. Selçuklu şehirlerinde binlerce yıllık Anadolu uygarlığının kalıntıları; Bizans'ın dinsel ve politik gelenekleri; kilise karşıtı radikal mezheplerin bastırılmış kalıntıları; Selçuklu soylularının Orta Asya, Türkistan, İran ve İslamiyet'ten getirdikleri özellikler iç içe geçmiştir. Fakat şehirlerdeki farklı cemaatlerden oluşan bu toplum, devletin kendisi için oluşturduğu bir toplumdur. Türkmenler (2) bu kültürün dışındaydılar (3). Göçebe Türkmen aşiretleri genellikle Müslüman olmakla beraber, Müslümanlıkları görünüşteydi; aslında eski şamanı geleneklerini devam ettiren, heteredoks Türkmen Babaları'nı manevi etkisi altındaydılar (4) dinî kültürü medreseden alan, İran'ın etkisinde bulunan ve Farsça konuşan bu kentli nüfus ise Türkmen'leri dinen zayıf görüyordu.

Selçuklu Anadolu'sunda bu her iki kesime de (Kır'a ve Şehir'e) ait olmayan, sayıları oldukça kabarık ama sayıları ile değil, daha çok çağrışımlarıyla önemli olan bir karşı kültür unsuru sayabileceğimiz başka bir kesim de Heteredoks Dervişler'di (5). Zengin Selçuklu soyluları, devletlerini kurmakta göçebe Türk kitlelerini cihad yapma ve ganimet düşünceleri ile kendilerine eklemlenmişlerdi. İşte heteredoks dervişler (6) *bir lokma bir hırka* deyişiyle bu eklemlenmeye öldürücü bir darbe vurdular (7).

Reha Çamuroğlu'na göre dervişlerin asıl etkinlik alanı kırlardı. Yaşamlarını, kır yollarında, köyler ve göçebe topluluklar

arasında mekik dokumakla; halkın verdiği yiyecekleri yiyerek, bahçıvanlık, çobanlık, ekin biçme gibi işlerde onlara yardım ederek; çağrılarını yapmakla, sohbet etmekle, dans etmekle geçiliyorlardı (8).

Ömer Lütfü Barkan ise Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş devrindeki dervişlerle XVI.yy'ın sohbet edip dans eden, esrar çiğneyip coşup kendinden geçen dervişleri arasında kesin bir ayırım yapmaktadır (9). Barkan'a göre kuruluş döneminin bu dervişleri arasında özellikle Alpler veya Alp Erenler adı altında anılan ve İslamiyet öncesi Türk dünyasında varolan Türk Şövalyeleri; Anadolu Ahileri ile Horasan Erenleri de denilen **abdal** ve **baba** adını taşıyan, özellikle de Türkmen kabileleri arasında propaganda yapan, Osmanlı padişahları ile savaşlara katılan dervişler vardı. Bu dervişler Türk ve İslam dünyasının her tarafında şubeleri olan örgütlü tarikatlara bağlıydılar ve Osmanlılar büyük bir imparatorluk kurmada bu güçlerden yararlanmışlardı (10).

Barkan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun oluşum devrinde Anadolu'ya yapılan derviş akınları ve faaliyetleri Anadolu'nun işgal ve iskânı kadar eskidir. Anadolu'da rastlanan zaviyelerin bir çoğu Osmanlılardan önceki beyliklerin himaye ve nişanlarıyla kurulmuş Ahi zaviyeleri'dir. Bu Ahiler ve Şeyhler Osmanlı padişahları zamanında olduğu gibi bu devirlerde de hak ve ayrıcalıklarını *ayyende* ve *revendeye* hizmetleri karşılığı kazanmışlardır. İlk Osmanlı padişahları aynı geleneğe uyarak mevcut zaviye şeyhlerini korudukları gibi birçoklarının da yeni zaviyeler açmasını desteklemişlerdir. Osman Gazi'nin kayınpederi Şeyh Edebalî ile silah arkadaşlarından birçoğunun hatta Orhan Gazi'nin kardeşi Alaaddin'in Ahi teşkilatına üye oluşu, ilk askeri

Ortaçağ Hristiyan hukukuna karşı yeni bir sosyal düzen ve adaleti savunan ve dinî bir propaganda sürdüren misyoner Türk Dervişlerinin çağrılan ordularla birlikte hatta ordulardan önce karşı tarafı manevi olarak fethetmiştir.

üniformanın Ahi üniforması oluşu ve Yeniçeriler için Ahi başlığının kabul edilmiş olması bu açıdan çok önemlidir. Bu mistik tarikatın gücü Babai isyanından anlaşılabilir.

Başlangıçta Osman ve Orhan gerek yaşam biçimleri gerek dinî uygulamaları ile henüz göçer Türkmenlere yakın, sade aşiret reisleri görünümündeydiler. İlerde Osmanlı yönetimi yerleştikçe bütün dinî yaşamı medreseler yönlendirecektir. Fakat ilk Osmanlı Sultanları, kendilerine Türkmen nüfusunun desteğini sağlamış olan Baha'lara dayanmayı sürdürüyorlardı (12). Fetihi başarmak için Osmanlı ordularına sadece örgütlü ve inançlı savaşçılar sağlamakla kalmayıp, dinî ve sosyal fikirlerin propagandasını yaparak fetihi de kolaylaştırmışlardır. Ortaçağ Hristiyan hukukuna karşı yeni bir sosyal düzen ve adaleti savunan ve dinî bir propaganda sürdüren misyoner Türk Dervişleri'nin çağrılan ordularla birlikte hatta ordulardan önce karşı tarafı manevi olarak fethetmiştir.

Şeyh Edebalî'nin siyasi ve mali nüfuzu geniş bir kişi olduğunu Aşıkpaşazade tarihinden öğreniyoruz. Aynı zamanda bir derviş de olan Şeyh Edebalî Osman Gazi'nin kimi tarihçilere göre ise babası Ertuğrul Gazi'nin gördüğü bir rüyayı yorumlamış ve ona Osmanlı İmparatorluğu'nu müjdelemişti. Osman, Şeyh Edebalî'den kızını istemiş ama Şeyh iki yıl buna yanaşmamıştır. Osman bir gece Şeyh'in evinde uyurken şöyle bir rüya görür: Edebalî'nin koynundan bir ay çıkarak Osman'ın göğsüne girer. Bunun üzerine Osman'ın göbeğinden bir ağaç çıkar, dallarının gölgesiyle bütün dünyayı örter. Edebalî rüyayı yorumlayarak Osman sülalesinin dünyaya hakim olacağını söyler ve kızını ona verir (13).

Osman Gazi'ye verilen bu müjde, Şeyh'in desteğinin karşılığında Osman'ın padişah olması durumunda Şeyh'e ve müridlerine ne vereceği söz konusu edilince siyasi bir anlaşma halini almaktadır. Gerek Meşri Tarih'i gerekse Aşıkpaşazade Tarihi'ne göre, Osman, bu tarikattan birçok dervişe köy ve kasaba vaatetmiştir.

Şeyh Edebalî Osman Gazi'nin düşünü tabir eyledi ve Padişahlığı kendüye ve neseb ve nesline muştaladı. Yanında Şeyhin bir müridi vardı. *Kumral Dede* dirlerdi, Ol derviş ayıdır: Ey Osman sana padişahlık virildi, bize dahi şükran, dedi. Osman Gazi ayıdır: Her ne vakit kim Padişah olam, sana bir şehir vireyin dedi. Derviş ider, bize bir kağıt vir imdi, dir. Osman Gazi ayıdı ben kağıt yazmak bilir miyim ki benden kağıt istersin, dedi. Amma atamdan bir kılıç kalmıştır, sende dursun, nişan. Beni Allahü Tealâ Padişahlığa ırgörürse benim neslim ol kılıcı görel, köyünü almayalar, deyüvirdi. Şimdi dahi ol kılıç Kumral Dede neslindedir. Al-i Osman'dan her kim ki padişah olsa ol kılıcı ziyaret iderler "(14)

Osmanoğulları'yla birlikte, bir çok şeyh de kendilerine yer yurt edinmek için Anadolu'nun batısına yerleşmişlerdir. Bu yeni gelen dervişlerin bir kısmı Gazilerle birlikte fetihlere katıldıkları gibi bir kısmı da o civardaki köylere veya tamamen boş yerlere yerleşerek buradalarda müridleriyle beraber tarımla ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Onların tercihan boş topraklar üzerinde kurdukları zaviyeler (15) kültür, iman ve din merkezleri haline geliyordu. Özellikle zaviyelerin dinî propaganda açısından büyük önemleri vardı. Cahil halk için azizlerin mezarlarının, kerametlerinin kutsallaştırılması daha basit ve kolay anlaşılabilir bir din oluşturmaktaydı. Bu nedenle zaviyelerdeki dinî hayat kolayca evliyaperestlik şekline girmiş ve halk arasında çok etkili olmuştur.

Öte yandan söz konusu zaviyeleri kuran veya yöneten dervişler çoğu kez yerli Hristiyanların üyesi oldukları dinî tarikatları de temsil

Bu sebeple, dergâhları L Murad tarafından inşa ettirilen, H. Murad ve II. Beyazid tarafından donatılan ve zenginleştirilen Bektaşilerin Tarikatı çok geçmeden henüz yüzeyde ve iyi özümsememiş bir islamlık yaşayan halk kitlelerini ve özellikle Kızılbaşların propagandaları ile bozulmuş bulunanları yönetimin gözetimi altında, kurumlaştırma ve yönlendirme görevini üzerine almak zorunda kalmıştır.

etmektedirler. Bu zaviyelerden yayılan dinî anlayış Bektaşilikte olduğu gibi, İslam dinini yerli halka benimsetebilmek için uzlaşmacı bir içerik kazanmıştır. Bütün insanların kardeşliği, vicdan temizliği, dinî ayin ve ibadet alanındaki şekilciliğin değersizliği gibi heteredoks fikirler dinî kaynaşmayı kolaylaştırıyordu (16). Özellikle gayri sünnî tarikatlara mensup şeyh ve dervişler, tekkelerini, terkedilmiş veya henüz faal kilise veya manastırların yerine ya da civarına kuruyorlardı. Böylece oradaki eski dinin kullandığı araçları kullanarak etkisini zamanla zayıflatıyor ve bir süre sonra da savundukları yeni din eskisinin yerini alıyordu (17). Kısa bir süre sonra da bir köy, ardından değirmenler, aşevleri, kervansaraylar gibi sosyal vakıflar beliriyor, kısa zamanda bu ücra yer kurucusu olan Veli'nin türbesi çevresinde bir kültür merkezi oluyordu. Bu şeyh ve dervişler yerleştikleri bölgelerde karşılaştıkları kökü Hristiyanlık hatta Hristiyanlık öncesi dönemlere dayanan yerel aziz kültlerini menkıbelerini (keramet hikayelerini) İslamileştirdiler. Bu konuda XII. ve XIV. yy'lara ait örnekler verilebilir. Örneğin Hacı Bektaş'ın XIII.yy.'da Sulucakaraöyük'te kurduğu tekke, bu yöre Hristiyanlar'ının takdis ettiği Saint Charalambus kültünün İslamileştirerek kendine mal etmiş, böylece Hacı Bektaş Hristiyanlarca da benimsenmişti. Yine XIII. yy'in ikinci yarısında Balkanlar'daki Dobruca Bölgesinde bir Türkmen kolonisinin yerleşimini sağlayan Türkmen babası San Saltık da aynı şekilde orada eskiden varolan Saint

Nicolas kültüyle özdeşleştirilmiştir. (18) Mevlana öldüğü zaman sadece Konya'daki Müslümanlar değil Hristiyanlar, Yahudiler de cenaze törenine katılmışlardı. (19).

Kolonizatör dervişler gördükleri hizmetler sebebiyle çeşitli sultanlarca kendilerine verilmiş bir ayrıcalığa, vergi ayrıcalıklarına sahiptiler. Örneğin, "Saruhan'da Nif nahiyesinde Kapu Kaya denilen yerde Hamza Baba namındaki derviş *dest-i rencile açub ihya idüb, su getirub bir zaviye bina idüb, bağ diküb Allah rızasıyçün* oradan gelip geçene hizmeti dokunduğu sebeple Sultan Beyazid tarafından öşürden affedilmiştir". (20)

Fakat bu dervişlerin geldikleri yerlerde hemen olağanüstü ayrıcalıklarla karşılaştıklarını sanmak doğru değildir. Bir asker gibi savaşabildiği halde yine bir köylü gibi çalışan bu dervişlerin çoğu henüz öşürden muaf değildi.

Belli bir bölgeye gelip yerleşen ve çoğunlukla gayri sünnî bir İslamiyet anlayışı telkin eden dervişler çoğu kez bir aşiretin başı ya da bir topluluğun Beğ'idir. Dolayısıyla yerleştikleri bölgelere taraftarlarıyla geliyorlardı. Zaviyelerin ordulardan önce hudut başlarına kurulması onların hareketini kolaylaştırıyordu. Şeyh Abdal Musa, Şeyh Geyikli Baba bu tür dervişlerdi. Bunlardan birincisi, Baba İlyas'ın bir mürididir; öbürüne gelince, Hacı Bektaş'm yoldaşı ve Bektaşiler tarikatının asıl kurucusudur. Fakat kendiliğinden bir kolonizasyon hareketini temsil eden bu zaviyeler ve şeyhlerin görev ve sorumlulukları, devlet oluştukçabirmemnuniyet halini almış ve giderek yozlaşmıştır.

Bektaşiler Tarikatı, Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk zamanlarında, tarikata mensup dervişlerle ilk Osmanlı Sultanları arasındaki sıkı bağlar sebebiyle yönetimin ayrıcalık tanıdığı bir tarikat oldu. Bektaşilerin İslam kültürünü halk arasında yayıcı rollerinin yanı sıra, yeni fethedilmiş ve yerleşilmiş alanlardaki kırsal ekonominin gelişmesinde de payları olmuştur. Bu sebeple, dergâhları I. Murad tarafından inşa ettirilen, II. Murad ve II. Beyazid tarafından donatılan ve zenginleştirilen Bektaşilerin Tarikatı çok

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra, onlarla yakın ilişkileri dolayısıyla Bektaşî Tarikatı de kapatıldı, ve Bektaşî tekkeleri Ortodoks olan Nakşibendi'lere devredildi. Bundan sonraki evrede okumuş kentli Bektaşîler'le Alevilerin köy bektaşîlerinin arasındaki uçurum öyle derinleşmiştir ki Bir Alevi Bektaşîdir fakat bir Bektaşî Alevi değildir iddiaları ortaya atılmaya başlamıştır.

geçmeden henüz yüzeyde ve iyi özümsememiş bir İslamlık yaşayan halk kitlelerini ve özellikle Kızılbaşların propagandaları ile bozulmuş bulunanları yönetimin gözetimi altında, kurumlaştırma ve yönlendirme görevini üzerine almak zorunda kalmıştır. Bektaşîler başlangıçta, Kızılbaşların İslamlık dışı etkileri altında kalmış halk kitlelerini liberal ve hoşgörülü bir Sünnilikten yana çekmek üzere, Sultan'dan gelen yetki ile donanmış bir aracıydılar ve İslam örtüsü altında halkın inançları içinde sürüp giden İslam öncesi uzantıları dışında hiçbir heteredokslukları yoktu. Fakat eğitici dervişler yabancı ülkeler yerine atalarının inançlarını ve batıl inanışlarını korumakta olan halkın arasında etkinliklerine devam edince kılıç tersine çevrildi; bu kolonileştirici ve eğitici rolün kurbanları cemaat dışı, serbest görüşlü, dinler üstü, örf dışı ve devrimci bir tarikat oldular. İslam dışı Kızılbaş öğeler tarikatın öğretilerine, karmaşık, senkretik bir ruh vererek Bektaşîler arasına sızdılar.

Ayrıca Dervişler'in Ahi loncalarıyla da sıkı ilişkileri vardı. Ahilerde Şii etki hakimdi ve Pirleri Selman-ı Farsî idi. Selçuklu yönetimi yıkılınca, XIV.yy'ın başında Ahiler, Ankara'da güçlendiler ve kısa süreli bir Ahi devleti kurdular Yönetimleri sona erince de sıkı ilişkiler içinde oldukları Bektaşîlerin yanına sığındılar. Bu katılım Bektaşîlik üzerindeki Şii etkiyi daha belirginleştirmiştir (21). Kızılbaş Bektaşîler Tarikatı'nın bu değişimi I. Selim'i, dergahı

kapatmaya zorlayacak kadar ileri gitmiştir.

Nihayet 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra, onlarla yakın ilişkileri dolayısıyla Bektaşî Tarikatı de kapatıldı, ve Bektaşî tekkeleri Ortodoks olan Nakşibendi'lere devredildi. Bundan sonraki evrede okumuş kentli Bektaşîler'le Alevilerin -Fuat Köprülü'nün adlandırmasıyla- köy bektaşîlerinin arasındaki uçurum öyle derinleşmiştir ki *Bir Alevi Bektaşîdir fakat bir Bektaşî Alevi değildir* iddiaları ortaya atılmaya başlamıştır. Genellikle aşiret çevrelerinden gelen eski göçebeler olan Aleviler, yabanlar olarak kalırken Bektaşîler kent merkezleri yörelerinde toplanarak müridleri okumuş çevrelerden gelen bir tarikat olmuşlardır.

NOTLAR:

- 1.İran'lı Mani'nin kurduğu Zerdüştlük ve Hristiyanlık karışımı bir din. Manicilik de denir. Bkz. Orhan Hançerlioğlu, Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 1982, S.241.
- 2.Orlaçak kaynaklarında henüz Müslüman olmuş veya Müslüman olmayan göçebe nüfusa Türkmen adı veriliyordu. Türkler Müslüman olduktan sonra ise "Türk" sözü küçültücü anlamda "yaban, köylü" anlamını aldı. Müslüman olmuş ve Selçuklu Hanedanı gibi kültürü İranlılaşmış kentli Türk ile, henüz İslamlaşmamış ya da yeterince İslamlaşmamış göçer veya yarı göçer Türk arasındaki uyumsuzluk dolayısıyla birincisine "Müslüman", ikincisine "Türk" denmiştir.
- 3.Reha Çamuroğlu; Tarih, Heteredoksi ve Babailer; Der yay., 1990, S.113.
- 4.Fuat Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu, TTK, 1988, s. 13.
- 5.Reha Çamuroğlu, A.g.e, s. 116.
- 6.Farsça bir sözcük olan dervişin sözlük anlamı fakir kimsedir. Fakat buradaki fakirlik bireysel bir seçimdir ve bütününü maddi nimetlerin reddi değildir.
- 7.Reha Çamuroğlu, A.g.e, s. 151.

Ortaçağ kaynaklarında henüz Müslüman olmuş veya Müslüman olmayan göçebe nüfusa Türkmen adı veriliyordu. Türkler Müslüman olduktan sonra ise "Türk" sözü küçültücü anlamda "yaban, köylü" anlamını aldı. Müslüman olmuş ve Selçuklu Hanedanı gibi kültürü İranlaşmış kentli Türk ile, henüz İslamlaşmamış ya da yeterince İslamlaşmamış göçer veya yarı göçer Türk arasındaki uyumsuzluk dolayısıyla birincisine "Müslüman", ikincisine "Türk" denmiştir.

8.Reha Çamuroğlu, A.g.e, s.158

9.Ömer Lütfü Barkan, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", Vakıflar Dergisi II, Ankara, 1942, S.286.

10.Ömer Lütfü Barkan, A.g.e. S, 282.

Reha Çamuroğlu'nun ise bu görüşe şiddetle karşı çıktığını görüyoruz. Ona göre göçebeleri ve dervişleri Osmanlı Devleti ve daha sonra imparatorluğun kuruluşundan sorumlu tutmak, onlara ilişkin derin bir kavrayışsızlığı getirmektedir. Çamuroğlu, onların ancak kendi eylemlilikleri sürecinde Osmanlı Beyliği ile sonuçlanan dalgaya katılmış ve onu geliştirmiş olduklarını savunuyor. Çünkü sözkonusu derviş ve göçebelerin devlet halindeki bir Osmanlı'nın en büyük düşmanı olduklarını ekliyor onları kolonizatör olarak nitelemesini ise durumu daha da içinden çıkılmaz bir duruma getirdiğini söylüyor. A.g.e s.72.

11.Fuat Köprülü, A.g.e, s.13

12.0. Lütfü Barkan, A.g.e, s. 288-289

13.Fuat Köprülü menkıbenin bir benzerinin XIII. yy'da yaşamış Cuzcanî'nin Tabakat-ı Naşirî'sinde olduğunu gösterir. Aynı şekilde XIV.yy başında İlhanlılar sarayında ilk dünya tarihini yazan Raşid-al-din, eserinin Oğuz törelerini içeren bölümünde sözkonusu menkıbenin bir benzerini daha

görürüz. Köprülü'ye göre Raşid-al-din'nin sözünü ettiği Oğuz an'anesi ya Anadolu Türkleri arasında sözlü olarak aktarılıyordu ve Osmanlı kayıtlarına da (kroniklerine) burdan geçti veya XV.yy'da Osmanlı sarayında çok değer verilen Raşid-al-Din'in eserinden alınarak Osmanlı sülalesine dayandırıldı. Bkz, Fuat Köprülü, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, TTK, 1988, s.6-7

14.0.Lütfü Barkan, A.g.e, s. 288

15.Eski belgelerde, zaviye kelimesi bazan bir tekke, bazan de bir konuk yeri, bir kervansaray anlamında kullanılıyor. Genel olarak zaviye, yolcuların güvenle kalabilecekleri, yiyecek bulabilecekleri ama aynı zamanda ibadet amacıyla da kullanılan yerlerdir, zaviye şeyhleri aynı zamanda gerek zaviyenin gerek çevresinin emniyetinden sorumludurlar. Bkz. Ö.Lütfü Barkan, A.g.e, s.301.

16.F.W. Hasluck'tan aktaran Ö.Lütfü Barkan, A.g.e, s.304

17.Ahmet Yaşar Ocak, Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler, TTK, 1992, s.16

18.Benzeri örnekler için Bkz. A.Y. Ocak, A.g.e

19.Ahmet Eflaki'den aktaran F. Köprülü, Bkz. A.g.e, s.58

20.Ö.L. Barkan, A.g.e., s.297

21 İrene Melikoff, Uyur İdik Uyardılar, Cem yayınevi, s.222-224

BİR FETİH PROBLEMİ

oya demir

Dingin ifadesini çevreleyen kırıksıklıkların işini bilen parmaklar tarafından sanat kaygısıyla-çoğunlukla üzerine geçmiş i belirginleştirme görevi yüklenerek-doğ ru yerlere serpiştirilmesinden mi çıkarmış tım. O'nun yaşama ince köklerle bağı lı insanların yufka yürek mutluluk kaygılarını duymadığı m? Taş zemin üzerinde yankılanan adımları arasından, vermiş olduğı kararın hoşnutluğu ile önünden ilerlediğı Büyük Bilim Adamları portre dizisi gözünde pek de itibarı bulunmayan 'mutluluğun' yerine gerçeğı tanımlama sorumluluğunu üstlenmişlerdi. Çok sonraları tutacak gurbetine* dergâh belleyeceğı günah öncesinde de, Yahudi Beş Vakit İsa Efendi, çoğı zaman yanılısamanın kapanlarından sakınamadığı apdallığına mazeret, itiraftan kaçırışları ile örtündüğü özleminde tek vakit gerçek idi. Budala ve masumuzdur hep kendimize rağmen. İsa Amca karşılaştığı yerde içeriğine aldırmaksızın tanrı inançlarını sahiplenir, Yahudi olmasına rağmen beş vakitte titizlenirdi. Muhalefet olmak da dahil, dinle pek ilgili olmadığı bilinen profesörü tanrısal öfke yandaşları karşısında savunmasız bırakmaz, O'nun kelime-i Şahadet getirmeyen ya da istavroz çıkarmayan inancının; koridorun kasvetli atmosferine egemen, merasim kıtası gibi dizili oniki fani bilim adamının, bölünüp tanrısal görüntüye bürünmüş akıl-bilim ruhaniliğı ile ilintili olduğunu yinelerdi. Profesör günaha aşına değildi ve günahın bir koşul ya da ceza oluşu arasında gidip geldiğı dalaş, ideolojilerin son kalıntılarının da süpürüldüğü bir meydanda, 70 yılın kimliğinin Mc Donalds'a kiralanması ile sonuçlanırken; kendi haklarından emin bir şekilde günahları serbest bırakacaktı. Bu tasfiyede, O'nun ip cambazının parmaklarının ucundaki dengenin sığınılmazlığına beş duyusunu tıkayan kendinden hoşnutluk haliyle

*Gurbet tutmak, bir yerde kalamamak ve hep uzak özlemi çekmek anlamına gelen bir deyiştir.

tanışık olanlar; artık başı dönen profesörle bu iki adamın yargılarının iç içe geçmişliğini açıklama çabalarını acele ile geçiştirmeyecekti:

Pencerelerimizi gösterdiğimiz oba töresinin pusulasına bağımlı yön bulma alışkanlığından arındırılmamış cüretkarlığımızın, hüzünlerden tasarruf etmeye tuş olabilecek kadar burnu sürtmemişti henüz. Böylece Profesör, eski alışkanlıkla yüreğine kırkdokuz küsur kandırılmışlığı takıp dışiliğ in beyaz omuzları üzerinde akan yelenin kışkırtıcılığına, daha fazla direnmedi. Hamlığının eksik darasına sevdalanışını bu kez de, rastgele ilişilen bir hurda günah ta bağışlatma düzenlemeleri ile anlaşıarak tenin çağrısında inzivaya çekilecekti.

Hafızası kudretli bir günah ta, acılarımız değmeden birbirine, arınmanın onca uzağına düşmüştük: Günahın ortalarda dolaşması kavranmıyordu- sorulara yanıt vermediğı için değil, çünkü yanıt verirdi- hep yanlış sorular sorulduğı için.

Tahta eşik üzerinden, açık bırakılmış kapı aralığında kestane dalının ucuna düşen kırmızılığa, biriktirme tutkusuna sebep yönelişimin ayırımına varmadan; öğrenilmiş cehaletimizin rehin bırakıldığı estetik günah ta, 'bir kadın-bir erkek' yansımasına rastlamayınca kendi sıcaklığ ımda ısındığım bu kucaklaşmaya katılmış olan masal sevgimi kurtarmaya yetecek,ödenmiş haraçlardan edinilmiş becerim yoktu. Her günahın içine kendi payına düşen elem in üleştirildiğı bir geçmiş zaman tanımının eş iğine asılı kalmış tım. O'nun, kendisini bir fatih suretine büyüten, insanın içindekileri çözme ve önemi olmadığını gösterme yeteneğıne bu kadar yakın olması, başka herşeyden koparılmış olmasını daha belirginleştiriyordu. Eksik inci düğmelerinin çözülüşünde soyunukluğ um,

O'nun doğayla unutulmuş güdusel ilintisinde aklını çelmeyecekti. Patiska şilte üzerine düşürülen dantel yakalı lal gömleğin uyumsuzluğunda kendini hoş bir edilginliğe, çoktandır alıştığı bir şeye yeniden alışıyor gibi bırakışlarda; doğrudan deneyimin çok daha uzun bir kuramın parçası olduğu inancını sahiplenişini onca kan kurutmadı. Ardından kapanan çift kanatlı ağır ahşap kapının homurtusunda hep eksikli olmak kalıyordu bizim bile olmayan cüretkârlığımıza. Buna sebep bağışlamadın beni.

Masalın, cam ayakkabıların kül kedisinin de ayağına küçük geldiği, artık benimsenen versiyonunun egemenliğini yaygınlaştıran tamamları bu kez de; kayıtlarımızda bir yere yerleşen günah için tövbeyi gereksizleştirecek panzehiri yaşama misyon yüklemenin anlamsızlığından daraltacaktı; hep yanlış sorular sorulduğu için.

Kendini ağartılan aldanışlara ileten yüreğimize yürüyen günahı, kendi adı ile çağırmaktan

utanarak, küçücük bir yorgunlukta sakladık. Kimsenin ellerinin funda toprağı ya da kusmuk koktuğu yoktu. Mantıksal yöntemle düzenlenen fethi katlanılabilir yapan ayrıntıları kurcalanmış içtenliklerden artırırken, ılık kıvrımlarında büzüleceğimiz üstü çizilmiş okşayışların gelişigüzel savrulmuşluğun asılı kalmış küçüklüğümüzü özentili tanımların ocağına düşmekten alıkoymak ise dışlarını çok sonraları etimize geçirecek sayıklama idi.

Nefsimizin mağruruyduk, hepsi bu!

Fatihlerin güzergâhından günümüze uyarlanan bir fetih biçip, günaha tutunmamızın özde gizli bir kutsama olduğunun bilincinde olmamız dahi yazgıyı kışkırtıp boyunduruk altına alarak belirsizlikte asılı kalmışlığın tanımını yapma uğraşımızdı belki de.

Hep eksikli olmak kalıyordu bizim bile olmayan cüretkârlığımıza.

hayalet gemi ile oniki ayda devri alem

Hayalet Gemi dergisine .... sayısından itibaren **abone** olmak istiyorum. Bir yıllık abone bedeli olan 100 000 TL'yı 4151-207 Babur Akyol T.C. Ziraat Bankası Çemenzar Şubesine yatırdım.

imza

Ad-Soyad:

Adres:

Tel:

abone olmak için bu formla birlikte banka makbuzunu
Hayalet Gemi Yerelması İletişim Evi Bahariye cad. Hacı Şükrü Sok.
Sağlık ap. Kat 3, Daire 7 Kadıköy -İST.
adresine göndermeniz yeterli olacaktır.

1, 2, 3 ve 4. sayılar tükenmiştir, 5. sayıdan itibaren gönderebiliyoruz.
Hayalet Gemi'yi kesmek istemiyorsanız, fotokopisini gönderebilirsiniz.

RÜYALARDA BİR KUŞ GİBİ UÇAMAMAK

derya erkenci

Keskin telaşlar yaşarsın, bu panik aşka düşmüşlükle ilintilidir... genelde ilk gençlikte. Ağız kurumaları, olur olmaz trabzanlardan kaymalar ve inatlı gece mastürbasyonları bilinçaltına itilmeye çabalanan sıradışı bir felaketin bilinen habercileridirler. Ahmaklığın ve yalnızlığın ilk tortuları başlamıştır çökmeye, acının o çok az yakalanabilen lezzeti kulaklarını uğuldatır. Sakinlik artık faziletten çok intiharın seçimli adıdır, bir kadın

düşü ve bir
bıçakla birlikte
sıcak iklimli
sular özlenmeye
başlanmıştır...

...aslında,
şiiirlerle şairler
salık verir ağır
ve hoyrat kalçalı
köykadınlarını.
Sevişe albenileri
tarlalar üzerine
yayılmışlıkları
kadar habis bir
çekicilik değildir.

Tandırlarda,

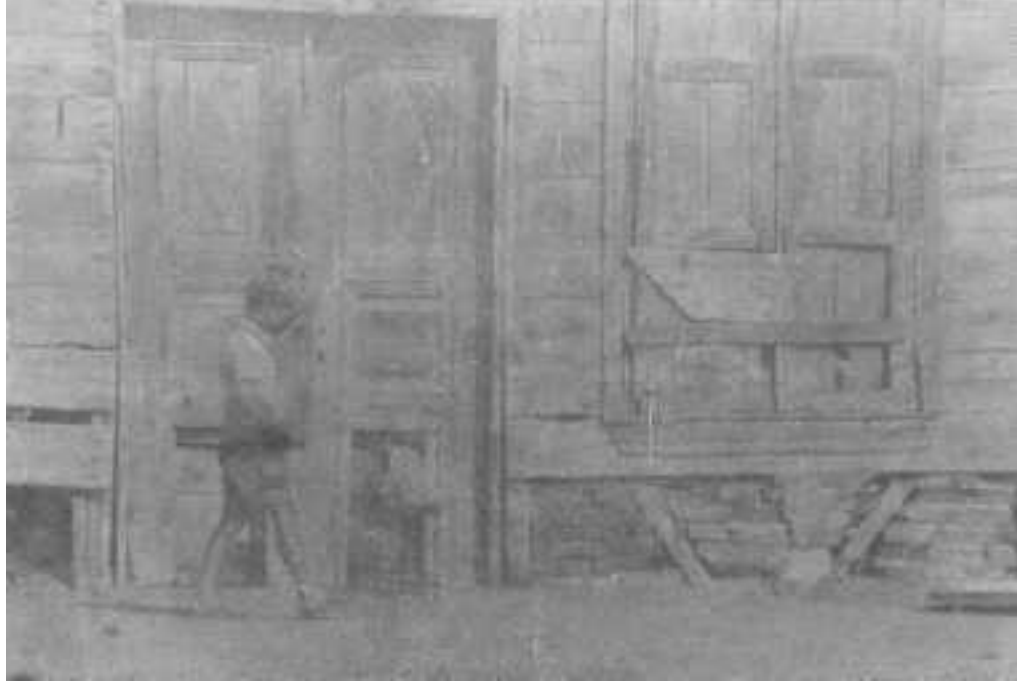
çamaşırlık kuru üzüm dalı yakarkenki elleri, patlamış pamuk öbeklerini toplarken narin ve seridir... pamuk belki de bunun için yumuşaktır.

Eskinin çocukları eski evlerde doğmayı ister, ahşabın karlıyken bile kaybolmayan yamalığı, göbek bağı kesimlerine sürülen en iyi merhemdir. Kapı eşikleri gürgene saran kurtçukların seslerine yapılmış minik akis duvarlarıdır. Kıkırdayan yaşlı ayak izli merdivenler, döne döne çıkarlar cumba gölgeli sofalara...

...fakir
televizyonları, kent
silüetlerine uyumlu
anten dizimleriyle
yaşar eski ev, öğle
kuşağının
gençkızlıklarına ve
kadınbakkaldan
alınan renksiz
gazetenin
sütunlarına aşık olur
ilkgençlik. Artan
mastürbasyonların
içeriği artık geniş,
tuvaletin bozuk
musluğu ketenli ve
akıntılıdır...

...arsa boşluklarında ve falanca amcanın bahçelerinde, top oyunlarının
şeytani çekiciliği, ilk
cigaraların varoluşa
sinen kokusu ve
bitişik ya da alt
komşu kızlarını
sıkıştıran parmak
ritimleriyle sürer...

...tuzlu su kıyısı
iteklemeleriyle,
herşeyleriyle
karşılaşılr,
kadınlıkla
analar çaptan
düşmeye yüz
tutmuştur.
Alkoller alınıp
tütünler sarılır,
kıyıya ikide bir
inilip saçlar
ıslatılırken.
Telaşlı ve
netlik
sorulamayacak
fotoğraflar

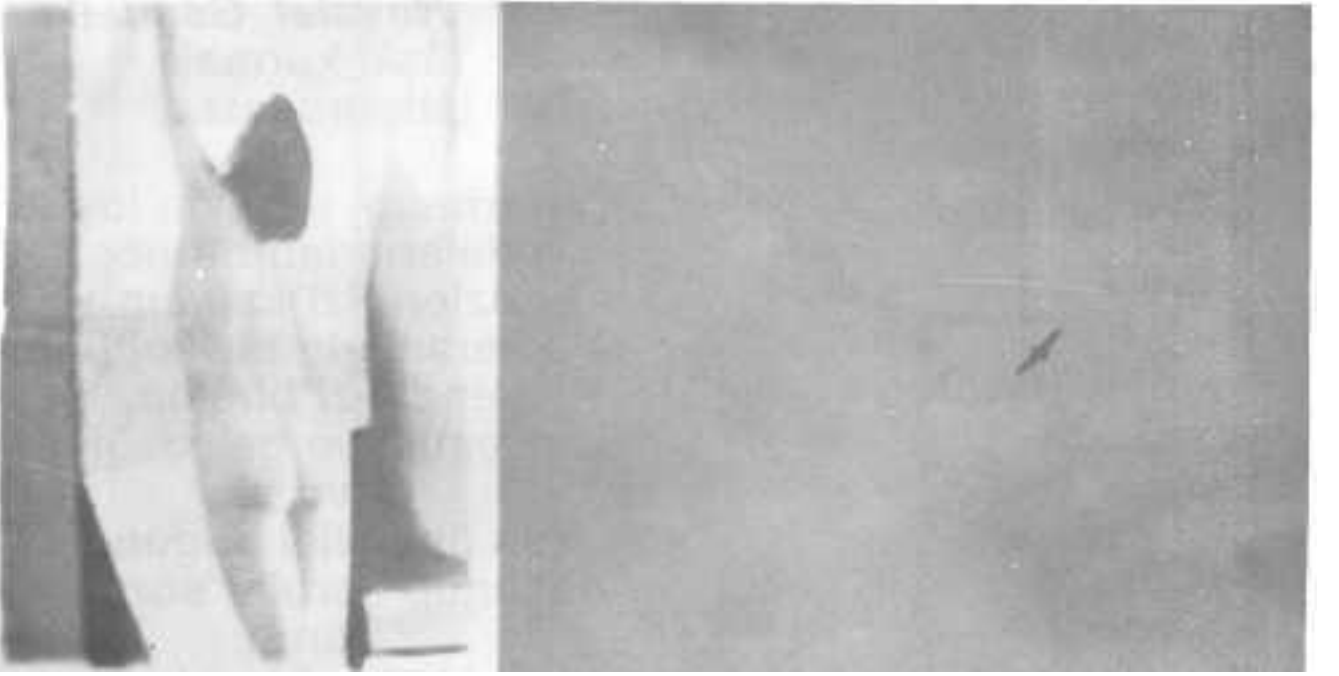
çektirilir, bitirilir uzun dostluklar ve anlamaya çalışmalar, rıhtımda.

Diridir tuzlu suyu buharlaştıran rüzgar, akşamüstü piyasaları
raconlu ve

baba olabilmek
acaba nasıl
birşeydir?...

...kentten uzaklaşmaların geri dönmelerin izdüşümleri, kaçılan şeyleri arttırıcıdır. Yeni basılmış dergi kokuları, kötü şiirler, çok fazla içtenliğin yapmacık ve itici hüznü, okul formalarının liseli tahrik ediciliği, geniş tabanlı lastikler, binalar, L şeklindeki salonlar, bulvarlar ve kafeler, yalnızlığın köşe noktalarıdır. Yüzükoyun uyuyabilmektir belki de, çocukluğun en çekici yanı. Yalnız uyunur. Biçimsiz bir küspe halinde yürüyen, yaşayan etin, yaşlanan etin, kadınlı ve bıçaklı rüyalarının tükenmesidir büyüklük...
...mastürbasyonun fizikselleri azalır ve artık hiçbir zaman, rüyalarda bir kuş gibi uçulamayacaktır.....

HAYALET GEMİ

Ayık Dergi Sayı 8 Mayıs 1993
10000 TL KDV Dahil

**Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü**

Yerelması İletişim Evi
adına
A.BaburAKYOL

Yazı Kurulu

Selçuk AKMAN Sedef ERKMAN
Murat GÜLSOY Nazlı ÖKTEN
Pınar TÜREN Halide VELİOĞLU

Katkıda Bulunanlar

Nejat AKSOY Zarife BİLİZ Coşan BORA
Oya DEMİR Derya ERKENCİ
Murat ERKMAN Ergun KOCABIYIK
Adnan KURT Sadık TÜRKSavaş
Kaan YAZICIOĞLU

Kapak Tasarımı

Yalçın KARACA

**Reklam ve Halkla İlişkiler
Sorumlusu**

Kaan YAZICIOĞLU

Dağıtım

YERELMASI İletişimevi

Reklam Koşulları Arka Kapak 3000000 TL
Kapak içi 2400000 TL (Renkli) 1800000 TL
(Siyah-Beyaz) İç Sayfalar 1600000 TL (Renkli)
1200000 TL (Siyah-Beyaz)

Abone Koşulları 100 000 TL (Yıllık) KDV
Dahildir.Hesap no. 4151-207 Babur Akyol T.C.
Ziraat Bankası Çemenzar Şubesi

Yazışma Adresi Hayalet Gemi

Yerelması İletişim Evi Bahariye cad. Hacı Şükrü
Sok. Sağlık ap. Kat 3, Daire 7 Kadıköy -İST.
Tel 41 4245 7 Faks 41 4245 8

Eğer **Hayalet Gemi** ile
ilişki kurmak
istiyorsanız...

Herhangi bir evin loş
odalarından birinde
gözlerinizi kapatın.
Ve karanlıkta bir koltuğa
kendinizi bırakıp,
geçmişi ve geleceği

ve

en önemlisi bugünü
düşünüp sorular sorun.

Sonra
yaklaşmakta olan
Hayalet Gemi 'yi
düşleyin.

Ya da
bize yazın.

TÜRK YAZININDAN SEÇİLMİŞ

AŞK ŞİİRLERİ

İHTİŞAR
İNCİ ASENA

UMUT ŞİİRLERİ

İHTİŞAR
TURGAY FİŞEKÇİ

CEZAEVİ ŞİİRLERİ

İHTİŞAR
REFİK DURBAŞ

KISA ÖYKÜLER

İHTİŞAR
SEMİH GÜMÜŞ

AŞK ÖYKÜLERİ

İHTİŞAR
SEMİH GÜMÜŞ

ÇIKTI!

değerli kitaplar yayımlar.

Bize küçük* geliyor. Ama önemli.

*Sanat dizisinde 15 kitap,
30 tane edebiyatta (15 de şiir için),
modern düşünceden 15 eser,
12 tiyatro kitabı, 8 klasik, 6 seçme,
15 çocuk kitabı, aylık bir çocuk dergisi,
bir kültür dergisi, 2 ansiklopedik kaynak,
ustalara 3 kitap ve diğerleri...
Kısaca yılda 130 kitap,bize küçük geliyor.
2-3 bin okuyucu da (Türkiye'de bir
kitabın ortalama baskı/satış miktarı).
Bu nedenle seçiyoruz.
Ve bu seçilmiş kitaplar önemli,
hem bizim hem sizin için.

Y A P I K R E D İ Y A Y I N L A R I

YKY KİTAPLARI! İSTANBUL, BEYOĞLU « ANKARA, KIZILAY • İZMİR, ALSANCAK
DİĞER SATIŞ NOKTALARIMIZ İSTANBUL, AKADEMİ • DÜNYA GENÇLİK MERKEZİ • GENÇLİK • ILPA • KARUM • NET GALLERIA
• NEZİH • PANDORA • YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ • YENİ ŞAFAK • ANKARA, DOST • ILPA • İMGE • TURHAN
• İZMİR, AKADEMİ • ALTAY • ILPA • İLERİ • NET • BURSA, DÜNYA AKTÜEL-HAŞET • ANTALYA, ADA • BANDIRMA, OZAN SANAT EVİ